

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

Polona Miklavc

Motiv glasbe in glasbenika v slovenski prozi

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Urška Perenič

Ljubljana, marca 2012

ZAHVALA

Pri pisanju in oblikovanju diplomskega dela me je ves čas s svojo konstruktivno kritiko usmerjala in motivirala doc. dr. Urška Perenič. Mojemu delu se je podrobno posvetila, zato se ji za mentorstvo pri diplomskem delu najlepše zahvaljujem, saj brez njene strokovne pomoči in zavzetosti ne bi bilo mogoče doseči zastavljenih ciljev. Zahvaljujem se tudi mojim domačim in bližnjim, ki so me podpirali in vzpodbujali na poti do zastavljenega cilja.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo in da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 1. 3. 2012

Polona Miklavc

IZVLEČEK IN KLJUČNE BESEDE

V diplomskem delu je obravnavan korpus del slovenske pripovedne proze, ki je digitaliziran in vključen v besedilni korpus *Nova beseda*. Analiza korpusa je pokazala, da je motivika glasbe in glasbenika v pripovednih delih zelo bogata. Vključuje tako motive splošne glasbene terminologije (npr. motiv melodije), glasbenih del (npr. motiv simfonije), ustanov (npr. motiv filharmonije) in zvrsti (npr. motiv jazz) kot tudi motive glasbil (npr. motiv orgel), ki se v besedilih pojavljajo najpogosteje. Diplomsko delo skuša podati strnjen in sistematičen pregled motivov glasbe in glasbenika v slovenskih proznih besedilih, ki so nastala v obdobju od 2. polovice 19. stoletja do začetka tega stoletja.

Ključne besede: korpusna analiza, računalniško podprta kvalitativna in kvantitativna analiza, pripovedna proza, slovenska književnost, motiv glasbe in glasbenika, motiv glasbil

ABSTRACT AND KEY WORDS

The subject of discussion in this thesis is the corpus of Slovenian narrative texts, digitalized and included in the Text Corpus *Nova beseda*. Analysis of the corpus revealed that motifs of music and musician in the narrative works are frequent. It includes motifs of general musical terminology (e.g. a motif of melody), musical works (e.g. a motif of symphony), musical institutions (e.g. a motif of philharmonic society) and musical genre (e.g. a motif of jazz) as well as motifs of instruments (e.g. a motif of organ), which are the most common in the texts. The thesis tries to provide compact and systematic overview of the motifs of music and musician in Slovenian literature, formed in the period from 2nd half of 19th century until the beginning of this century.

Key words: corpus analysis, computer based qualitative and quantitative data analysis, narrative texts, Slovenian literature, motif of music and musician, motif of instruments

KAZALO VSEBINE

UVOD.....	7
1 Računalniško podprta vsebinska in kvalitativna analiza.....	9
1.1 Uvod v metodo	9
1.2 Kategoriziranje in kodiranje	10
1.3 Leksikalna analiza teksta	14
1.4 Vsebinska analiza teksta s pomočjo seznamov besed, indeksov in slovarčkov	15
1.5 Vrednotenje rezultatov	16
1.6 Prednosti in slabosti računalniško podprtih empiričnih raziskav literature.....	16
2 Motiv glasbe in glasbenika v pripovednih delih slovenske književnosti	18
2.1 Metoda korpusne analize	18
2.2 Pregled motivov glasbe v pripovednih delih slovenske književnosti.....	19
2.3 Motivi glasbe in glasbenika pri posameznih avtorjih.....	25
3 Motiv glasbil.....	34
3.1 Motivi glasbil skozi literarna obdobja	34
3.2 Motivi glasbil in regionalna pripadnost avtorjev.....	35
3.3 Pihala	37
3.4 Tolkala.....	39
3.5 Godala.....	41
3.6 Brenkala.....	43
3.7 Trobila	45
3.8 Glasbila s tipkami	47
3.8.1 Motivika orgel.....	49
3.8.1.1 Motiv organista in organistovke.....	51
3.8.1.2 Motiv orglarja.....	53

3.8.1.3	Motiv orglavca	55
3.8.1.4	Motiv orgljanja	55
3.8.1.5	Motiv orgel	56
4	ZAKLJUČEK	61
5	VIRI IN LITERATURA	65
6	PRILOGA	67

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Avtorji, število proznih del, v katerih so zastopani glasbeni motivi, število pojavitev vseh motivov, število različnih motivov in najbolj izraziti motivi	25
Tabela 2:	Glasbila po pogostosti pojavljanja s pripadajočimi besedili	37
Tabela 3:	Motivi pihal	38
Tabela 4:	Motivi tolkal	39
Tabela 5:	Motivi godal	42
Tabela 6:	Motivi brenkal	43
Tabela 7:	Motivi trobil	45
Tabela 8:	Motivi glasbil s tipkami	47

UVOD

Namen pričujočega diplomskega dela z naslovom *Motiv glasbe in glasbenika v slovenski prozi* je podati strnjen in sistematičen pregled motivov glasbe v slovenskih pripovednih delih, ki so nastala v obdobju od 2. polovice 19. stoletja do začetka tega stoletja in so vključena v besedilni korpus Nova beseda. Izmed glasbenih motivov diplomsko delo natančneje obravnava glasbila. Ker je predpogoj za korpusno analizo tudi poznavanje nekaterih izhodišč računalniško podprte vsebinske in kvalitativne analize besedil, so v prvem poglavju podana izhodišča računalniško podprte vsebinske in kvalitativne analize. V prvem podpoglavju je predstavljen potek take analize, v sledečem podpoglavju pa se bolj seznanimo s kategoriziranjem in kodiranjem literarnega besedila. Analize besedila se je mogoče lotiti tudi po leksikalni poti in s pomočjo seznamov besed. Uvodno poglavje sklone premislek o prednostih ter slabostih računalniško podprtih empiričnih raziskav.

Drugo poglavje podaja strnjen in sistematičen pregled motivov glasbe in glasbenika v pripovednih delih slovenske književnosti. Sledi pregled glasbenih motivov, ki so predstavljeni v sistemu, ki vključuje šest glavnih kategorij in pripadajoče podkategorije. Podan je tudi pregled glasbenih motivov po posameznih avtorjih.

Tretje poglavje obravnava motiv glasbil. Najprej razpravlja o motivih glasbil skozi literarna obdobja in o možnih povezavah med motivi glasbil v delih in regionalno pripadnostjo avtorjev. Nato so glasbila predstavljena po skupinah instrumentov (pihala, tolkala, godala, brenkala, trobila in glasbila s tipkami). V vsakem podpoglavju je tabelarni pregled motivov glasbil po naštetih skupinah, navedene so frekvence pojavljanja in naslov literarnega besedila, v katerem je posamezno glasbilo najbolj izrazito. Podani so tudi konteksti pojavljanja posameznega glasbila. Jedrni del diplomskega dela zaključijo podpoglavje o motivu orgel, saj je ta motiv glede na frekvenco najpogostejši. Znotraj tega je predstavljenih pet variant pojavljanja navedenega motiva: (1) motiv organista in organistovke, (2) motiv orglarja, (3) motiv orglavca, (4) motiv orgljanja in (5) motiv orgel. Podana so literarna besedila, v katerih se pojavlja izbrani motiv, ter širši besedilni konteksti njihovega pojavljanja.

Pri izbiri teme za diplomu me je v prvi vrsti vodilo zanimanje za glasbo. Ker sem dvopredmetna študentka slovenistike in muzikologije ter poleg tega še organistka, je glasba del mojega vsakdana. Ukvarjanje z glasbo odpira poleg muzikoloških vprašanj tudi številna vprašanja povezovanja glasbe z drugimi predmetnimi področji, med drugim tudi z literaturo. Tako so se porajala vprašanja, kako pogosto, v kakšnem obsegu, v katerih besedilih in v kakšnih kontekstih se pojavljajo motivi glasbe in glasbenika v slovenski prozi. V času študija temu nismo namenjali posebne pozornosti in ravno to nepoznavanje slovenskih literarnih del z vidika glasbe je še stopnjevalo zanimanje za ta problem. Že na začetku raziskovanja in brskanja po korpusu sem ugotovila, da je motivika glasbe in glasbenika v slovenski prozi zelo bogata in ponuja veliko izzivov in možnosti za analizo ter obravnavo.

Besedila, v katerih sem zasledila motive glasbe in glasbenika, so v diplomskem delu, kot je že bilo navedeno, obravnavana z metodo korpusne analize, tj. z računalniško podprto kvalitativno in kvantitativno analizo. Navedena metoda namreč omogoča obravnavo velikih korpusov besedil. Vendar na drugi strani ne more zaobseči kompleksnosti teksta. (Perenič 2009: 199) Možno je, da sem v obravnavi kakšen motiv spregledala, saj je področje glasbe namreč zelo razvejano, posledično so razvejani in številni tudi glasbeni motivi.

1 Računalniško podprta vsebinska in kvalitativna analiza

1.1 Uvod v metodo

Preden se lotimo računalniško podprte kvalitativne analize besedila, mora biti besedilo transkribirano, formatirano in vnešeno v računalniški program. Temu sledi kodiranje posameznih delov, nato pa določanje analitičnih kategorij (razvrščanje v skupine) in klasifikacija (razvrščanje v tipe glede na podobnosti). Pri tem je treba poudariti aktivno vlogo raziskovalca, ki se najbolj kaže v ciljno usmerjeni in selektivni izbiri kategorij. (Kuckartz 2007: 11, 13–15) To se je potrdilo tudi pri mojem iskanju motivov glasbe in glasbenika v slovenski prozi. Tudi sama sem se namreč z ozirom na cilj in namen naloge morala pri izbiranju kategorij za obdelavo zanesti na lastno védenje. Sem pa v drugem in naslednjih korakih kategorije določala tudi ob konkretnih besedilih. Na ta način sem oblikovala kategorialni sistem, ki je predstavljal izhodišče za poznejšo analizo.

V nadaljevanju so po Kuckartzu povzeti glavni koraki, ki predstavljajo potek računalniško podprte kvalitativne analize besedila; njihov vrstni red se lahko tudi spreminja. Glede na potrebe analize v pričujočem diplomskem delu so podani selektivno in so tudi dopolnjeni s koraki, ki sem jih izvajala sama.

1. Določitev in omejitev korpusa za obdelavo.¹
2. Analiziranje besedila: iskanje besed in besednih kombinacij, opazovanje semantičnega konteksta iskanih pojmov.
3. Razčlenjevanje besedila z določanjem t. i. kodov: sistematično kodiranje besedilnih segmentov, markiranje relevantnih delov besedila. Pri analizi so upoštevani bodisi samo posamezni, krajši segmenti besedila, besedne zveze bodisi širše sobesedilo, ki lahko obsega več odstavkov.
4. Iskanje povezav med posameznimi mesti v besedilih (nekakšne nadpovezave).

¹ Prvemu koraku sledi transkribiranje in priprava besedila za formatiranje ter vnašanje. To je bilo predhodno že opravljeno, zato ta korak ni vključen v zgornjo predstavitev.

5. Zbiranje opomb k besedilom, idej, oblikovanje zapiskov, komentarjev. Opombe so pomembne pri razvijanju in preverjanju hipotez, vrednotenju in interpretiranju rezultatov. (Kuckartz v Perenič 2009: 199)
6. Natančnejše izoblikovanje kategorialnega sistema: kodi skozi analizo vse bolj tvorijo urejen sistem, pri čemer se lahko posamezni kodi združujejo ali pa dodatno diferencirajo.
7. Pregled in povezovanje opomb, zapiskov, idej, ugotovitev.
8. Vrednotenje rezultatov. Sinteza, preverjanje hipotez. (Kuckartz 2007: 20–27)

1.2 Kategoriziranje in kodiranje

Besedil, ki so bila vključena v analizo, ni bilo potrebno vnašati v računalniški program, saj že obstaja baza s korpusom besedil Nova beseda, ki je bila izhodišče za obravnavo in iskanje motivov glasbe oziroma glasbenika v slovenski prozi. Tako sta bila osrednja koraka izbiranje oz. določanje kategorij za obdelavo in kodiranje literarnega besedila.

Vsaka kvalitativna analiza besedila – torej tudi računalniško podprta – se začne z natančnim oziroma s poglobljenim večkratnim branjem besedila. V praksi se je za učinkovito izkazalo oblikovanje več delovnih verzij posameznih besedil, tako da na primer oštevilčimo odstavke in druge relevantne dele besedila ter označimo mesta, ki utegnejo služiti poznejši analizi ter preverjanju in dokazovanju hipotez. (Kuckartz 2007: 57)

Branju torej sledita kategoriziranje in kodiranje, ki predstavljata osrednja koraka pri analizi teksta. Z vidika kvalitativno usmerjene besedilne in vsebinske analize pomeni kategorija pojem oziroma oznako, ki jo določi in opredeli obdelovalec besedila. Kategorija je lahko posamezna beseda, večbesedna zveza, stavek. Mora pa biti kategorija takšnega obsega, da je razumljiva zunaj ožjega besedilnega konteksta. Poleg pojma kategorija se pojavljajo tudi sopomenska poimenovanja, kot so ključne besede, iztočnice oziroma gesla. Izmed naštetih se mi zdi najustreznejši izraz kategorija, ki je

tudi uporabljen v nadaljevanju naloge. Analitične kategorije identificirajo za raziskavo ključne pojave v besedilu in tako omogočijo, da jih lahko v poznejših fazah obdelave in interpretiranja ponovno najdemo in povežemo. (Kuckartz 2007: 57–59) Hkrati nakazujejo teme v tekstu in omogočajo razbiranje semantičnih polj. Sama izbira analitičnih kategorij pa je odvisna od raziskovalčevih hipotez, ciljev, namenov in interpretativnih procesov. (Kuckartz v Perenič 2009: 196–197)

Kategoriziranju sledi opremljanje besedila s kodi, ki so bili predhodno in skrbno izbrani. Kodi niso brez učinkov pri analizi. So namreč »enote smisla«, ki na eni strani vodijo in hkrati zamejujejo naše opazovanje in analizo, na drugi strani pa lahko odpirajo nove perspektive in vidike pri obdelovanju besedila. To so »nekakšni merilni instrumenti«, s pomočjo katerih se analizira besedilo. Kodiranje, ki torej označuje razvrstitev kategorij k relevantnim delom besedila, je rezultat intelektualnega raziskovalnega procesa v komunikaciji z besedilom in dosežek interpretacije, ki predpostavlja predhodno, večkratno in natančno branje za obdelavo besedila. (Kuckartz v Perenič 2009: 197; Kuckartz 2007: 57–58, 62–63)

Kodiranje lahko poteka po deduktivni in induktivni poti. Pri deduktivni prehajamo s splošnega na posamezno oz. izhajamo iz predhodno izdelanega teoretskega okvirja. Pri induktivni metodi pa je izhodišče samo gradivo oziroma besedilo; torej se kategorije razvijejo pretežno preko analize besedila in sproti. (Kuckartz 2007: 60–61) V pričujoči nalogi se je izkazalo, da je najustreznejše kombinirati induktivno in deduktivno kodiranje. Začela sem po deduktivni poti, v analiziranju posameznih besedil pa so se prav tako porajale analitične kategorije.

Obstaja več oblik kodiranja, in sicer:

1. teoretsko kodiranje,
2. tematsko kodiranje,
3. parafrazirajoče oziroma povzemajoče kodiranje – povzemajoča kvalitativna vsebinska analiza. (Kuckartz v Perenič 2009: 197)

Teoretsko kodiranje predstavlja t. i. utemeljena teorija (*Grounded Theory*), pri kateri pri analizi izhajamo iz neke že obstoječe teorije. Sestavljena je iz kategorij, njihovih teoretičnih lastnosti in hipotez, odnosov med kategorijami in njihovimi značilnostmi. Kategorije so torej vnaprej izdelane in predvidene za analizo besedila. Teoretsko kodiranje razlikuje tri glavne korake kodiranja. (Kuckartz v Perenič 2009: 197)

- a) Odprto kodiranje predstavlja začetne faze analize: v tej fazi skrbno obdelamo material, razvijemo kode oziroma razvijemo konceptualne kategorije za poimenovanje segmentov teksta, ki temeljijo na predhodno obstoječih konceptih. Rezultat tega prvega koraka je nekakšen seznam kategorij. Izraz kategorija se tu torej nanaša na element teorije. Kategorije naj bi zajemale lastnosti in značilnosti, ki predstavljajo relevantne aspekte teorije. (Kuckartz 2007: 73–75)
- b) Pri t. i. osnem kodiranju gre predvsem za vzpostavljanje povezav med kategorijami. Tako se oblikujejo razredi oziroma paradigme kategorij. (Kuckartz v Perenič 2009: 197)
- c) Selektivno kodiranje spada bolj v območje vrednotenja in interpretiranja rezultatov. Posamezni modeli so strnjeni v obsežnejše koncepte. Kategorije med seboj tudi povežemo. (Kuckartz 2007: 76)

Kodiranje v okviru t. i. utemeljene teorije (*Grounded Theory*) je torej teoretično kodiranje, kar pomeni, da izhaja iz predhodno izdelane teorije. Kljub temu ne gre za nikakršno mehansko izvajanje postopka, saj ni mogoče izključiti raziskovalčeve aktivnosti. (Kuckartz v Perenič 2009: 197)

Tematsko kodiranje je nekakšna opozicija teoretskemu kodiranju, čeprav imata skupne značilnosti. Pri raziskovanju se namreč »izhaja iz tihega dogovora, da je vsak raziskovalec /.../ sposoben izbrati relevantne kategorije za analizo, izluščiti iz teksta ključne tematske aspekte« in »za njihovo poimenovanje ne potrebuje kakšnega trdnega teoretskega okvirja«. To po eni strani zahteva veliko časa, po drugi pa je še vedno prisotna določena mera negotovosti glede metodične korektnosti. (Kuckartz v Perenič 2009: 197)

Ena od oblik tematskega kodiranja je metoda C. Hopfa. Tu razčlemba (kodiranje) tudi temelji na teoriji, vendar ne gre za isti postopek kot pri t. i. utemeljeni teoriji, ampak bolj za preizkušanje določene teorije. Zato analitične kategorije tu nikakor »niso nekaj fiksnega, ampak se oblikujejo v stiku z gradivom«. (Kuckartz v Perenič 2009: 197–198) Hopf je predlagal naslednje štiri korake pri obdelavi besedila:

1. Določitev formalno-tematskih kategorij za analizo: na teoriji temelječe kategorije predstavljajo osnutke oziroma koncepte, ki pa niso čisto nespremenljivi, ampak se lahko v procesu raziskovanja tudi spremenijo, in sicer ob intenzivnem ukvarjanju z besedilom oziroma ob njegovem večkratnem branju.
2. Kodiranje besedila: kodi so instrumentarij, s katerim so v drugi fazi obdelana vsa besedila oziroma korpus. S kodi opremimo mesta v besedilih.
3. Označitev posameznih segmentov besedila in njihovo povezovanje: v tretjem koraku si ustvarimo pregled nad celotnim gradivom. Cilj je, da se pozornost usmeri na povezave in skupne točke med besedili in da se obenem identificirajo izjeme.
4. Poglobljena analiza izbranih primerov in vrednotenje rezultatov predstavlja zadnji korak. Sem spada preverjanje hipotez, kar pomeni, da se preko interpretacije posameznih primerov na koncu spet vračamo k (teoretskemu) izhodišču. (Kuckartz 2007: 83–84)

Pojem kodiranje ima pri tematskem kodiranju drugačen pomen kot pri t. i. utemeljeni teoriji. Medtem ko pri utemeljeni teoriji pomeni predvsem delo z vnaprej predvidenimi kodi, je pri Hopfu bolj vezano na material, tako da se analitične kategorije oblikujejo tudi sproti. (Kuckartz 2007: 85–91) Tudi sama nisem imela nobene vnaprej izdelane liste kategorij oziroma kodov; kategorije sem oblikovala predvsem sproti, deloma intuitivno in na podlagi lastnega védenja o glasbi.

Povzemajoča kvalitativna vsebinska analiza pa je predhodni podobna. Cilj te analize je skržiti gradivo do te mere, da se ohranijo glavni vidiki vsebine. Izbrani korpus pa naj bi še vedno reprezentiral vse gradivo. (Kuckartz v Perenič 2009: 198; Kuckartz 2007:

91–92) V glavnem gre za to, da se parafrazirajo vsebinsko najbolj relevantni oziroma izbrani deli besedila. Določiti je potrebno nivo abstrakcije pri parafrazah in črtati parafraze, ki pokrivajo iste pomene. Naslednjo stopnjo predstavlja povezovanje kategorij oziroma parafraz, zatem sledi interpretacija. Tako se korak za korakom gradivo skrči, da pridemo do ključnih kategorij, in doseže se določen nivo abstrakcije pri kategorijah, ki jih je nato mogoče uporabiti na več besedilih. (Kuckartz v Perenič 2009: 198)

Kategorialni sistemi, ki pri tem nastanejo, niso samo preprosti sezname, ampak izkazujejo tudi neko notranjo hierarhijo in so iz podrejenih in nadrejenih kategorij (Kuckartz 2007: 114–115). Pri tem je potrebno znova poudariti, da je računalniški program za kvalitativno tekstno analizo vsekakor pomemben, vendar ne more nadomestiti dela raziskujočega subjekta. Ta mora namreč izbrano gradivo najprej temeljito preštudirati in smiselno, v skladu s problemi in cilji raziskave, izbrati enote za obdelavo ter jih računalniku tudi sporočiti. (Kuckartz v Perenič 2009: 196)

1.3 Leksikalna analiza teksta

Besedila se lahko lotimo tudi po leksikalni poti, kar pomeni, da v besedilih ali v izbrani skupini besedil iščemo ključne besede, iztočnice, gesla ali besedne kombinacije (Kuckartz 2007: 120). Tako lahko nastanejo t. i. KWIC-liste (*Keyword-in-Context*), ki vsebujejo ključne besede in t. i. besedne verige, v katerih se pojavlja iskana beseda, ter so opremljene s podatki o kontekstu, v katerem se pojavljajo. Rezultat te analize je pregled besed s pripadajočimi deli besedila oziroma konteksti in »pomenskimi polji, ki strukturirajo« besedilo. (Kuckartz v Perenič 2009: 198) Nasploh pa je priporočljivo kombiniranje več predstavljenih metod (Kuckartz 2007: 127). Tudi sama sem se držala tega načela in začela z leksikalnim iskanjem. Tako sem v korpusu Nova beseda v besedilih iskala po ključnih besedah, in sicer me je zanimala motivika glasbe. Ko sem oblikovala obsežen seznam ključnih besed in mu pripisala (širše) kontekste iz literarnih del, sem se lotila branja teh besedil. Upoštevala sem frekventnost iskalnih besed s področja glasbe in se osredotočila na dela, v katerih se je prej pogosto pojavljalo glasbeno izrazje. Dele besedila, v katerih se je pojavila glasbena terminologija, sem

opremila s kategorijami; npr. v besedilu Kurent Ivana Cankarja² sem harmoniki pripisala kategorijo glasbil in podkategorijo glasbil s tipkami, godcu pa kategorijo glasbenih izvajalcev:

»Vzemi si harmoniko, Bog ti jo blagoslovi! /.../ tudi za godca ne boš!«

Pokazalo se je, da je za najboljši željeni rezultat potrebno kombiniranje obeh uporabljenih metod. S pomočjo druge metode sem namreč v besedilih odkrila posamezne motive glasbe, ki so bili zgolj z leksikalnim iskanjem spregledani.

Prednost leksikalne analize je, da zahteva manj časa in da se nanjo ni potrebno posebej pripravljati. Morajo pa biti besedila za analizo neoporečna oziroma brez tipkarskih napak, saj napačno zapisanih besed ne najdemo. Poleg tega je pomembno, da je pisanje besed skupaj oziroma narazen dosledno in da so pravilno zlogovane. Pozoren je treba biti na večpomenske besede in zato pregledati širši kontekst njihove rabe. (Kuckartz 2007: 127–128)

1.4 Vsebinska analiza teksta s pomočjo seznamov besed, indeksov in slovarčkov

S tvorjenjem kategorij se poleg t. i. utemeljene teorije (*Grounded Theory*) ukvarja tudi tradicionalna kvantitativna vsebinska analiza. Metoda kvantitativne vsebinske analize je tehnika razčlenbe besedila, katere namen je čim bolj objektivni, sistematični in kvantitativni opis vsebine besedil različnih vrst. (Kuckartz 2007: 218) Izhodišče takšne analize predstavlja izdelan slovar, ki je iz izbranih kategorij oziroma pripadajočih besed in njihovih kombinacij. Na ta način se lahko v posameznih besedilih sistematično spremlja frekvenca iztočnic. Poleg tega lahko iz pogostosti pojavljanja kategorij in iz pripadajočih kontekstov razberemo motivne in tematske kroge v besedilu. (Kuckartz v Perenič 2009: 198–199)

² Ivan Cankar. Kurent. *Zbrano delo*, 18. Ur. Janez Logar in France Bernik. Ljubljana: DZS, 1973 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 49–111.

Takšna računalniško podprta vsebinska analiza se ne ukvarja z interpretacijami in s t. i. skritimi vsebinami besedil, ampak dela s sezname besed, z indeksi in s slovarji.

1. **Seznam besed** je razvrstitev vseh iskanih in relevantnih besed, ki se pojavljajo v enem besedilu ali v skupini besedil. Sezname so lahko urejeni bodisi po abecedi bodisi kako drugače (npr. po frekventnosti).
2. **Indeks** je seznam besed, ki so povezane z mesti v tekstu, ki se nanašajo nanje.
3. **Slovar** obsega kategorije in besede oziroma besedne verige, ki so lahko še kategorizirane. (Kuckartz 2007: 218–221)

1.5 Vrednotenje rezultatov

Vrednotenje rezultatov pa poteka po obratni poti. Preko kodov, kategorij, ki so na nek način dekontekstualizirane, se vračamo k besedilu. Cilj je zgoščevanje materiala in sinteza. (Kuckartz 2007: 107–110)

Vrednotenje poteka na več načinov. Segmente besedila, ki pripadajo isti kategoriji, združimo. Vsak segment opremimo z informacijo o izvoru, tj. iz katerega dela besedila je in kakšna je njegova vloga v besedilu. Segmente iz iste kategorije lahko primerjamo. Na ta način se pokažejo odnosi, razlike in podobnosti znotraj in med posameznimi kategorijami. Vrednotimo oziroma analiziramo lahko tudi kodiranje samo, kar pomeni, da reflektiramo postopek kodiranja. (Kuckartz 2007: 107–115)

1.6 Prednosti in slabosti računalniško podprtih empiričnih raziskav literature

Računalniška podpora pri kvalitativni analizi tekstov nedvomno predstavlja prednost, saj »omogoča hitrejšo, zanesljivejšo, pregledno in sistematično obdelavo podatkov in celih korpusov«, vendar so enote za analizo vedno tudi stvar raziskovalca. Rezultati analize so namreč »vselej intelektualni dosežki raziskovalca«, saj so kategorije in kodi »rezultat težkega dela ter raziskovalčeve komunikacije in pogajanja s teksti na ozadju védenja, idej, teorij, delovnih hipotez in ciljev (intelektualno kodiranje)«. Prednost

takšnih analiz je, da so njihovi rezultati intersubjektivno preverljivi in da se da tako analizirati velike korpuse besedil. Na drugi strani pa je njihova slabost, da se s takšnim razčlenjevanjem »ne da zajeti vse kompleksnosti teksta, pomenov in semantične diferenciacije«, pri kategorizaciji in kodiranju pa se pojavi nevarnost, »da se tekst spartikularizira«. (Perenič 2009: 199–200)

2 Motiv glasbe in glasbenika v pripovednih delih slovenske književnosti

2.1 Metoda korpusne analize

Glasba je pogosto sestavni del posameznikovega vsakdana. Na osnovi tega sem tudi predpostavljala, da se bo motiv glasbe in glasbenika v velikem obsegu pojavljal tudi v slovenski prozi.

Motiv sem iskala v pripovednih delih slovenske književnosti, ki so digitalizirana, in sicer v besedilih, ki so vključena v besedilni korpus na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU Nova beseda (http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html). Izbor ključnih besed, ki so s področja glasbe, sem najprej oblikovala predvsem intuitivno in asociativno ter na podlagi svojega védenja o glasbi. V besedilih sem iskala splošno glasbeno terminologijo, kot je glasba, glasbenik, muzika, melodija, komponist, skladatelj ipd. Nato sem iskala poimenovanja glasbenih oblik oziroma glasbenih del (koncert, simfonija, mazurka, opera, oratorij) in zvrsti (jazz, popevka), glasbenih izvajalcev (godba, muzikant, orkester, solist, zbor, pevec, dirigent), glasbenih ustanov (opera, filharmonija) in glasbil. Sobesedila, do katerih so vodile iztočnice, pa so dajala vedno nove iztočnice in odpirala nadaljnje možnosti iskanja. Zato sem prvotni seznam dopolnila z iskalnimi besedami, ki so se izkazale za relevantne v mojem stiku z gradivom in skozi branje. Z ozirom na frekventnost pojavljanja posamezne iskalne besede s prvotnega seznama sem nato za branje izbrala šest pripovednih del slovenske književnosti in kategorije določala bodisi v celotnem delu bodisi v izbranih poglavjih; pri tem sem poglavja za branje izbrala naključno. Gre za naslednja dela:

- Ivan Cankar: Kurent (celotno besedilo),
- Ivan Cankar: Potepuh Marko in kralj Matjaž (1. poglavje),
- Feri Lainšček: *Namesto koga roža cveti* (Nokturno, Srečanje, 1. knjiga 1.–7. poglavje),
- Fran Saleški Finžgar: *Pod svobodnim soncem* (1. knjiga 13. poglavje, 2. knjiga 25. poglavje, Za sklep),
- Drago Jančar: *Posmehljivo poželenje* (7., 8., 13. poglavje),
- Ciril Kosmač: *Balada o trobenti in oblaku* (1. in 2. poglavje).

Izkazalo se je, da se oba načina določanja kategorij za obdelavo dopolnjujeta; branje oziroma kategoriziranje skozi branje je potrdilo, da je bil prvotni seznam oblikovan v pravo smer in da je bila večina določenih iskalnih besed ustrezno izbrana. Hkrati pa sem prišla do nekaterih čisto novih kategorij oziroma motivov, ki sem jih v prvem koraku spregledala.

2.2 Pregled motivov glasbe v pripovednih delih slovenske književnosti

Po zgoraj opisani poti sem prišla do sledečega kategorialnega sistema, ki strnjeno in sistematično ponazarja motive glasbe v pripovednih delih slovenske književnosti in njihovo frekvenco pojavljanja:³

1. splošna glasbena terminologija (915)⁴
 - glasba, glasben, glasbenik, glasbenica (398)
 - koncert, koncertirati, koncerten, koncertček (147)
 - komponirati, komponiranje, komponist (5)
 - muzicirati, muziciranje, muzika, muzikalen, muzikaličen (114)
 - skladati, skladatelj (99)
 - melodija, melodičen (146)
 - hit (5)
 - improvizacija (1)
2. glasbena dela (133)
 - simfonija, simfonični (37)
 - mazurka (7)
 - opera, opereta, operni (79)
 - oratorij (10)

³ Ob tem je potrebno opozoriti, da v besedilih zagotovo zasledimo še druge glasbene motive, ki niso vključeni v kategorialni sistem. Področje glasbe je namreč zelo razvejano, poleg tega je bilo v obravnavo vključeno veliko število besedil, zato je z računalniško podprto kvalitativno in kvantitativno analizo skoraj nemogoče zaobjeti vse glasbene motive, ki se pojavljajo v besedilih.

⁴ Število pojavitev posameznega motiva glasbe in glasbenika.

3. glasbene zvrsti (110)
 - jazz, jazzist, jazzovski (27)
 - popevka, popevčica (83)
4. glasbeni izvajalci oz. glasbene zasedbe (1524)
 - godec, godci (400)
 - godba, godbenik (277)
 - muzikant/-je/-ar, muzikaš (60)
 - orkester, orkestralni (56)
 - piskač(i) (15)
 - solist (10)
 - zbor, zborovodja, zborovski, zborček (74)
 - pevec, pevka, pevovodja (598)
 - dirigent, dirigirati, dirigentski (34)
5. glasbene ustanove (37)
 - filharmonija (11)
 - opera (26)
6. glasbila oz. instrumenti (2141)
 - glasbilo, glasbilce (23)
 - instrument(i) (16)
 - godala (259)
 - godalo, godalni, godalci (11)
 - gosli (129)
 - gusle⁵ (22)
 - kontrabas (1)
 - viola (1)
 - violina (94)
 - violončelo (1)

⁵ So ljudsko glasbilo iz javorovine z eno struno in usločenim lokom. Na njih guslar igra sede in gusle drži med koleni. Izvirajo iz zahodne Azije. (*Glasba* 1981: 102)

- pihala (94)
 - pihalo, pihalni (8)
 - dude (3)
 - fagot (1)
 - flavta (10)
 - klarinet (25)
 - oboa (1)
 - orglice (31)
 - saksofon, saks (13)
 - trstenke⁶ (2)
- trobila (429)
 - trobilo, trobilce (11)
 - kornet⁷ (1)
 - pozavna (17)
 - rog (108)
 - tromba⁸ (47)
 - trobenta (245)
- tolkala (170)
 - tolkalo (4)
 - boben (143)
 - činele (8)
 - kastanjete⁹ (3)
 - ksilofon (1)
 - pavke (4)
 - tamburin (6)
 - triangel (1)

⁶ So slovenski ljudski izraz za panovo piščal, tj. za prastaro ljudsko glasbilo, ki je sestavljeno iz cevk različne dolžine. Te so med seboj povezane tako, da je najdaljša v sredini ali ob strani. (*Glasba* 1981: 196, 288)

⁷ Trobilo rogovega tipa (*Glasba* 1981: 139).

⁸ Italijansko ime za trobento (*Glasba* 1981: 287).

⁹ Gre za dve majhni, z vrvico zvezani školjkasti skodelici iz trdega lesa v obliki dveh polovic kastanjeve lupine (odtod tudi ime). Zvok ustvarjamo tako, da ju s sredincem in prstancem v hitrem zaporedju udarjamo drugo ob drugo. Značilne so za Španijo in Italijo, kjer so namenjene spremljavi plesa. (*Glasba* 1981: 124)

- brenkala (291)
 - balalajka¹⁰ (4)
 - banjo¹¹ (7)
 - cimbale¹² (11)
 - citre (118)
 - dromlja¹³ (17)
 - harfa (26)
 - kitara (73)
 - lira (1)
 - lutnja (2)
 - mandolina (9)
 - tamburica¹⁴ (23)
- glasbila s tipkami (859)
 - čembalo (4)
 - harmonij (32)
 - harmonika (262)
 - klavir, klaviatura (244)
 - pianino (20)
 - orgle (297)

S pomočjo konkordančnega iskalnika v korpusu Nova beseda in branja sem tako oblikovala obsežen seznam del, v katerih je mogoče prepoznati motiv glasbe in glasbenika, in pri vsakem delu zapisala število pojavitev posameznega glasbenega motiva. Ker se je izkazalo, da je glasbena motivika v obravnavanih pripovednih delih

¹⁰ Je rusko ljudsko glasbilo s trioglatim lesenim trupom in navadno s tremi strunami, na katere se brenka (*Glasba* 1981: 23).

¹¹ Uporablja se v jazzovski glasbi. Je kitari podobno brenkalo s 4–9 strunami, tamburinastim resonančnim trupom in z dolgim vratom. Nanj igramo s palcem, kazalcem, sredincem ali trzalico. Izhaja od afriških in nato ameriških črncev. (*Glasba* 1981: 26)

¹² Cimbale oz. ogrske citre so brenkalo trapezaste ali štirikotne oblike na štirih nogah, s pedalnim mehanizmom in z dušilcem za 35 dvojnih in trojnih strun. Nanj igramo s tolkalci. (*Glasbeni atlas* 2002: 35)

¹³ Tudi drumlica; je kovinsko ljudsko glasbilo podkvaste oblike, ki ima v sredini jeklen prožen jeziček, na katerega se brenka, glasbilo pa drži med zobmi, da je ustna votlina za odmevnik. Izvira verjetno iz Azije. (*Glasba* 1981: 73)

¹⁴ Tudi tambura; je ljudsko strunsko glasbilo s hruškastim trupom in z dolgim vratom. Nanj se igra s trzalico. Glede na velikost, obliko in uglasitev obstaja več variant s posebnimi, krajevno različnimi imeni (npr. bisernica, brač, berda, kontrašica, samica itd.). Tamburice so v Sloveniji v rabi zlasti v Beli krajini. (*Glasba* 1981: 273)

slovenske književnosti zelo bogata, posledično je izjemno obsežen tudi seznam del, sem za temeljitejšo analizo morala korpus za obravnavo zamejiti. Odločila sem se za kategorijo glasbil. Seveda so me zanimala tudi vsa poimenovanja, ki so iz njih izpeljana in se nanašajo na izvajalce oziroma uporabnike teh glasbil, ter izpeljani pridevniki (npr. violina – violinist/-ka – violinski). Poleg poimenovanj posameznih glasbil (npr. klavir, violina) se pojavljata tudi nadpomenski poimenovanji instrument in glasbilo ter poimenovanja za skupine glasbil (godalo, pihalo, trobilo, tolkalo), zato sem v seznam besedil vključila tudi besedila, v katerih sem zasledila ta poimenovanja.

Frekvence pojavljanja glasbene terminologije kažejo, da se v slovenski pripovedni prozi najpogosteje pojavljajo glasbila (2141)¹⁵ in glasbeni izvajalci (1524), v nekoliko manjšem obsegu pa splošna glasbena terminologija (915). Manj izrazita so glasbena dela (133), glasbene zvrsti (110) in glasbene ustanove (37). Pri splošni glasbeni terminologiji se najpogosteje pojavlja izraz glasba in njegove izpeljanke (398), izmed glasbenih del opera in opereta (79), med glasbenimi zvrstmi popevka (83), med glasbenimi ustanovami pa opera (26). Kategorija glasbenih izvajalcev oziroma zasedb obsega številne podkategorije, izmed katerih sta najpogostejši podkategorija pevcev in pevk (598) in podkategorija godcev (400); poleg teh so številčni tudi godbeniki oziroma godba (277). Daleč najpogostejša pa so poimenovanja za glasbila, ki predstavljajo tudi najobsežnejšo in najbolj razvejano kategorijo ter so v središču pričujoče analize.

Glasbila glede na način igranja delimo v šest skupin;¹⁶ tako so v skladu s to delitvijo tudi tu razdeljena na šest kategorij, znotraj teh še po posameznih instrumentih, pri čemer so vključena tako klasična kot ljudska glasbila. Frekvenca pojavljanja posameznih skupin glasbil je sledeča: najpogosteje zasledimo glasbila s tipkami (859), sledijo jim trobila (429), brenkala (291), godala (259), tolkala (170) in pihala (94) z najmanjšo frekvenco. V skupini glasbil s tipkami izstopajo orgle (297), ki so hkrati tudi najpogostejše glasbilo med vsemi instrumenti; pogosti sta tudi harmonika (262) in klavir oziroma klaviature (244). Izmed trobil izstopata trobenta (245) in rog (108), med

¹⁵ Število v oklepaju pomeni število pojavitev.

¹⁶ Poleg preprostejšje delitve glasbil glede na način igranja, ki zadošča potrebam pričujočega diplomskega dela, so se v muzikološki znanosti uveljavila posebna načela in pravila za sistematizacijo glasbenih instrumentov, ki so upoštevala način, kako glasbilo tvori ton, način igranja in izdelave. Na podlagi tega so mehanska glasbila uvrščena v štiri velike skupine: idiofoni (samozvočniki), membranofoni (glasbila z opno), kordofoni (strunska glasbila) in aerofoni (pihala), kot peta skupina pa so dodani elektrofoni (elektronska glasbila). (*Glasbeni atlas* 2002: 25)

brenkali citre (118) in kitara (73), med godali gosli (129) in violina (94), med tolkali pa predvsem boben (143). Izmed pihal, ki so zastopana v najmanjšem obsegu, ni noben instrument posebej izrazit; najpogosteje pa nastopajo orglice (31) in klarinet (25). Po pogostosti so torej na prvih mestih orgle, harmonika, trobenta in klavir. Pojavitve ostalih navedenih instrumentov pa so, kot ponazarjata kategorialni sistem (gl. strani 19–22) in zgornji opis, redkejše.

Z vidika avtorjev se godci pogosto pojavljajo pri Ivanu Cankarju, in sicer v delih Kurent (24), Potepuh Marko in kralj Matjaž (40), ter v besedilu *Pod svobodnim soncem* (105) Frana Saleškega Finžgarja. Med godali je potrebno omeniti violino, ki predstavlja pomemben motiv v besedilu Ferija Lainščka *Namesto koga roža cveti* (54). Izmed pihal, ki sicer niso tako pogosta, so najizrazitejše orglice v besedilu Janka Kersnika *Rejenčeva osveta* (15). Pogosteje nastopajo trobila, in sicer predvsem trobenta v delu *Balada o trobenti in oblaku* (125) Cirila Kosmača, pozavna v *Posmehljivem poželenju* (14) Draga Jančarja ter rog v besedilu *Pod svobodnim soncem* (27) Frana Saleškega Finžgarja. Izmed tolkal velja omeniti boben v besedilih Draga Jančarja *Katarina, pav in jezuit* (26) ter *Posmehljivo poželenje* (17). Pri brenkalih izstopa Josip Vandot z motivom citer v delih *Kekec na volčji sledi* (44), *Kekec na hudi poti* (26) in *Kekec nad samotnim breznom* (9). Klavir oziroma klaviature se izraziteje pojavljajo pri Matevžu Hacetu v besedilu *Vaška kronika* (32) ter v delu Milana Puglja *Bela vrana* in druge novele (izbor) (23). Pri zadnjem besedilu je izrazit tudi motiv orgel (88). Te so pomemben motiv tudi v delu *Mali ljudje* (30) istega avtorja. Motiv harmonike je najpogostejši v besedilih *Malo življenje* (22) Frana Detele, Potepuh Marko in kralj Matjaž (16) Ivana Cankarja ter v delu *Tihotapci* (13) Matevža Haceta.

2.3 Motivi glasbe in glasbenika pri posameznih avtorjih

S pomočjo korpusa Nova beseda sem prišla do skupno 328 proznih del 54 različnih avtorjev, prikazanih v Tabeli 1. V njih se pojavi skupno 4860 motivov glasbe in glasbenika, ki vključujejo 74 različnih glasbenih motivov (gl. kategorialni sistem na straneh 19–22).

Avtor	Število del z glasbenimi motivi	Frekvenca pojavitev vseh glasbenih motivov	Število različnih motivov	Glede na frekvenco najbolj izrazit motiv
Anton Breclj	1	5	4	/
Ivan Cankar	103	534	34	godec
Janez Cigler	1	1	1	/
Fran Detela	5	92	15	harmonika
Fran Erjavec	4	63	13	pevec
Nataša Gale	1	11	7	/
Matevž Hace	4	155	20	klavir
Miran Hladnik	1	3	3	/
Gitica Jakopin	5	16	9	/
Janez Jalen	2	60	11	pevec
Drago Jančar	21	405	47	glasba
Simon Jenko	2	2	2	/
Josip Jurčič	10	52	13	/
Janko Kersnik	11	112	19	pevec
Franjo Kolenc	1	23	7	/
Sonja Koranter	6	32	7	glasba
Ciril Kosmač	27	290	29	trobenta

Alojz Kraigher	1	1	1	/
Slavko Krušnik	1	294	30	skladatelj
Zofka Kvedrova	4	52	13	/
Feri Lainšček	3	186	18	violina
Andrej Lenarčič	1	9	4	/
Fran Levstik	2	12	6	/
Milan Lipovec	1	1	1	/
Florjan Lipuš	2	41	16	/
Bogomir Magajna	1	3	1	/
Miroslav Malovrh	2	35	5	pevec
Fran Maselj- Podlimbarski	4	78	14	pevec
Ivan Matičič	1	69	13	godba, tromba
Janez Mencinger	2	30	10	pevec
Fran Milčinski	13	427	40	koncert
Rado Murnik	5	101	21	rog
Boris Pahor	4	139	26	harmonika
Jan Plestenjak	2	8	5	/
Ivan Pregelj	6	45	13	godec
Prežihov Voranc	1	3	2	/
Milan Pugelj	6	286	25	orgle
Marijan Pušavec	1	53	15	saksofon, glasba
Miha Remec	9	163	25	pevec
Marjan Rožanc	2	16	8	/
Fran Saleški Finžgar	11	256	24	godec
Ivan Sivec	2	191	26	pevec

Jakob Sket	1	2	1	/
Josip Stritar	4	32	11	/
Rudi Šeligo	1	23	3	glasba
Gustav Šilih	1	24	14	/
Damijan Šinigoj	1	17	8	/
Ivan Tavčar	10	113	17	pevec
Janez Trdina	6	69	14	godec
Josip Vandot	4	93	4	citre
Sonja Votolen	1	5	4	/
Iztok Vrhovec	2	17	10	/
Stanko Vuk	1	2	2	/
Ivan Zorec	5	108	10	pevec

Tabela 1: Avtorji, število proznih del, v katerih so zastopani glasbeni motivi, število pojavitev vseh motivov, število različnih motivov in najbolj izraziti motivi.

Glede na frekvenco pojavljanja so glasbeni motivi najmanj izraziti pri **Janezu Ciglerju** (v besedilu *Sreča v nesreči*), **Alojzu Kraigherju** (Peter Drozeg) in **Milanu Lipovcu** (Čubejska prigoda), saj se pojavijo le v enem delu in zgolj enkrat. Največkrat pa nastopajo v besedilih Ivana Cankarja (534 pojavitev), Frana Milčinskega (427 pojavitev) in Draga Jančarja (405 pojavitev). Pri Jančarju so ti motivi tudi najbolj raznoliki, saj sem v besedilih zasledila kar 47 različnih glasbenih motivov. V nadaljevanju bodo avtorji predstavljeni po frekvencah pojavljanja glasbenih motivov; in sicer padajoče – najprej avtorji z visokimi frekvencami, ki jim bodo sledili avtorji z nižjimi.

V opusu **Ivana Cankarja** zasledimo glasbene motive v 103 delih. V teh besedilih se pogosto pojavlja motiv melodije (44;¹⁷ na primer Melodije/Črtice 1914), izmed glasbenih izvajalcev godec (103; Potepuh Marko in kralj Matjaž, Kurent), pevec (43; Albert) in godba oziroma godbenik (28; *Križ na gori*). Med glasbili izstopajo glasbila s tipkami, in sicer harmonika (63; Potepuh Marko in kralj Matjaž, Kurent, Budalo Martinec), klavir (58; Albert) ter orgle (34; Velika maša/Črtice 1915–1918), med godali pa so pomembne gosli (38; Kurent). V nekoliko večjem obsegu je moč zaslediti tudi bobne (14) in citre (14; Krona).

Številne glasbene motive zasledimo tudi v 13 besedilih **Frana Milčinskega**. Z ozirom na frekvenco so najbolj izraziti motiv koncerta (60; Igračke, *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932*), motiv godbe (48), motiv glasbe (44; *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932*) in motiv opere (32; *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932*). Sledijo motivi pevca (25; *Ptički brez gnezda*), godca (22; *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932*), gosli (18; *Skavt Peter*) in orkestra (17). Izmed glasbil izstopa klavir (40; Gospod Fridolin Žolna in njegova družina, *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932*); v manjšem obsegu sta poleg ostalih instrumentov prisotna kitara (13; *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932*) in harmonika (12; Igračke).

V opusu **Draga Jančarja** je obseg del, v katerih je moč zaslediti glasbene motive, nekoliko obsežnejši, najdemo jih namreč v 21 besedilih. Glede na frekvenco se v delih najpogosteje pojavi motiv glasbe (92; *Posmehljivo poželenje, Katarina, pav in jezuit, Severni sij, Zvenenje v glavi*), bolj izraziti so tudi motivi jazza (22; *Posmehljivo poželenje, Severni sij*), muzikanta (17; *Posmehljivo poželenje*) in melodije (16). Izmed glasbenih izvajalcev zasledimo najpogosteje godbo oziroma godbenika (15; *Severni sij*), orkester (11), pevca (8) in zbor (7). Med glasbili je najbolj izrazit motiv bobnov (46; *Katarina, pav in jezuit, Posmehljivo poželenje*), ki mu z ozirom na frekvenco sledijo motivi pozavne (15; *Posmehljivo poželenje*) in orgel (15; *Katarina, pav in jezuit, Posmehljivo poželenje*), klavirja (13; *Posmehljivo poželenje*) in trobente (13; *Katarina,*

¹⁷ V oklepajih so v nadaljevanju besedila zapisane frekvence pojavitev posameznega motiva v vseh delih izbranega avtorja; mestoma so dodani tudi primeri besedil, v katerih je obravnavani motiv glede na frekvenco še posebej izrazit.

pav in jezuit), harmonike (11; *Posmehljivo poželenje*) ter kitare (10; *Zvenenje v glavi*). Poleg poimenovanja konkretnih glasbil se pojavlja tudi nadpomenka instrument (10).

Glasba je zelo pomemben element v zbirki anekdot *Smeh stoletij*, ki jo je zbral in uredil **Slavko Krušnik**. Izmed številnih glasbenih motivov (nastopa kar 30 različnih motivov) izstopajo glede na pojavitve motivi skladatelja (54), glasbe (45), pevca (33), opere (31), ki jim sledijo motivi koncerta (25), dirigenta (22), klavirja (18), pianina (10) in orkestra (10).

Glasbeni motivi so številčni tudi v opusu **Cirila Kosmača**, in sicer je v 27 delih navzočih 290 pojavitev glasbenih motivov. Po frekvenci sta opaznejša motiva pevca (15) in godbe (11), izmed glasbil pa izrazito izstopa trobenta (134; *Balada o trobenti in oblaku*). Glede na pojavitve ji sledijo orgle (19), harmonika (17), harmonij (15), kitara (13) in klarinet (6). Ostali instrumenti nastopajo v manjšem obsegu. V dveh besedilih nastopi tudi ukrajinsko brenkalo balalajka (različica lutnje), in sicer v besedilih Gornje mesto in *Pomladni dan*.

Po manjši frekvenci pojavitev glasbenih motivov zgoraj predstavljenim avtorjem sledijo Milan Pugelj, Fran Saleški Finžgar in Ivan Sivec. Pri **Milanu Puglju** zasledimo v zgolj 6 besedilih 286 pojavitev glasbenih motivov. Najbolj izrazit je motiv orgel (119; *Bela vrana in druge novele, Mali ljudje*). Poleg tega se pogosto pojavijo tudi motivi klavirja (37; *Bela vrana in druge novele*), godbe (30; *Mali ljudje*), pevca (14; *Bela vrana in druge novele*) in melodije (14; *Bela vrana in druge novele*). V opusu **Frana Saleškega Finžgarja** zasledimo 256 glasbenih motivov v 11 pripovednih delih. Z izjemo besedila *Pod svobodnim soncem*, v katerem so glasbeni motivi številčnejši, gre v ostalih delih večinoma za posamezne pojavitve glasbenih motivov, ki niso izraziti. V besedilu *Pod svobodnim soncem* pa sta poleg posameznih pojavitev v ospredju predvsem motiva godal (111) in pevca (31) ter motivi roga (28), trombe (15) in trobente (10). Izrazit je tudi motiv orgel v tekstu *Prerokovana* (18). Glasba je pomemben motiv tudi v dveh besedilih **Ivana Sivca**: v manjšem obsegu v delu *Kruh ponoči spi* (20 pojavitev) in zelo izrazito v besedilu *Triglavski kralj* (171 pojavitev). V obeh besedilih nastopa skupno 26 različnih glasbenih motivov, izmed katerih so najpogostejši motiv pevca (54), motiv

glasbe (24) in motiv orgel (20), v nekoliko manjšem obsegu pa motivi zbora (15), koncerta (12) in melodije (12) ter skladatelja (11).

Sivcu po frekvenci pojavitev glasbenih motivov sledijo Feri Lainšček (186), Miha Remec (163), Matevž Hace (155) in Boris Pahor (139). V opusu **Ferija Lainščka** zasledimo glasbene motive v manjšem obsegu v delu *Mislica/Deset pravljič* (13), še posebej izrazito pa v delih *Namesto koga roža cveti* (100) in *Petelinji zajtrk* (73). Izmed glasbenih motivov sta po frekvenci v ospredju motiva violine (54) in gosli (19) v delu *Namesto koga roža cveti* ter motiva muzike (36) in muzikanta (21) v besedilih *Namesto koga roža cveti* ter *Petelinji zajtrk*. **Miha Remec** v pripovednih delih z ozirom na frekvenco najpogosteje uporablja motiva glasbe (56; *Mana, Prepoznavanje ali Bele vdove črni čas*, *Žar ptica*) in pevca (21; *Iksia ali slovo živoistrojnega človeka*, *Trapanske kronografije*). V treh besedilih nastopi tudi ljudski instrument dromlja (13; *Iksia ali slovo živoistrojnega človeka*, *Mana*, *Trapanske kronografije*). V delih **Matevža Haceta** se najpogosteje pojavljajo motivi klavirja (32; *Vaška kronika*), pevca (30; *Tihotapci*) in harmonike (29; *Tihotapci, Komisarjevi zapiski*). V opusu **Borisa Pahorja** zasledimo 4 prozna dela, v katerih so zastopani glasbeni motivi, in sicer *Kres v pristanu*, *Na sipini*, *Nekropola* in *Vila ob jezeru*. V vseh navedenih besedilih se po frekvenci najpogosteje pojavi motiv harmonike (22). Pogosti so tudi motivi glasbe (15), trobente (14), pevca (12), simfonije (11), violine (10) in klavirja (9).

V primerjavi s Pahorjem so glasbeni motivi nekoliko manj pogosti v besedilih **Ivana Tavčarja** (113 pojavitev). Z ozirom na frekvenco sta najbolj izrazita motiv pevca (26) in motiv godbe oziroma godbenika (16) v besedilu *Izza kongresa*. Izmed instrumentov se najpogosteje pojavljajo rog (10; *V Zali*), tromba (10) in boben (10; *Janez Sonce*). Tudi pri **Janku Kersniku** se v besedilih *Agitator* in *Ciklamen* pogosto pojavljata motiva pevca (29) in godbe oziroma godbenika (16); izmed glasbil pa orglice (15; *Rejenčeva osveta*) in orgle (12; *Jara gospoda, Raztreseni listi/Leposlovni podlistki, Rejenčeva osveta*). V opusu **Ivana Zorca** je 5 proznih besedil, v katerih zasledimo 108 pojavitev glasbenih motivov. Najpogosteje se pojavlja motiv pevca (54; *Beli menihi/I. Ustanovitev samostana*). V ospredju so tudi motivi godca (15), roga (13) in skladatelja (11). Po frekvencah sta najpogostejša glasbena motiva v delih **Rada Murnika** motiva roga (13; *Lepi janičar, Brakada brez braka* in druge humoreske) in pevca (11; *Lepi*

janičar); sledijo motivi godbe (9; Brakada brez braka in druge humoreske), trobente (8) in klavirja (8).

V delih **Josipa Vandota** se poleg posameznih pojavitev motivov popevke (3), godbe (7) in godca (4) zelo izrazito pojavlja motiv citer (79), in sicer v besedilih *Kekec na volčji sledi* (44), *Kekec na hudi poti* (26) ter *Kekec nad samotnim breznom* (9). Pri **Franu Deteli** sta v ospredju motiv harmonike (23; *Malo življenje*) in motiv pevca (21; Spominska plošča in druge humoreske), v manjšem obsegu pa motiva godca (9) in orgel (8; *Malo življenje*) ter motiv godbe (7; Svetloba in senca). Različni glasbeni motivi se pojavljajo tudi v delu *Gospodin Franjo Frana Maslja-Podlimbarskega*. Izstopata pa motiva pevca (21) in gusli (18). Posamezni glasbeni motivi so zastopani tudi v besedilih *Gorski potoki*, Iz vojaškega arhiva/Novele in črtice ter Tovariš Damjan istega avtorja. V opusu **Janeza Trdine** sta najpogostejša motiva motiv godca (24; Vinska modrost) in motiv pevca (14; *Bajke in povesti o Gorjancih*). Motiv pevca (25) prevladuje tudi v opusu **Frana Erjavca** (*Šaljivi potopisi*), medtem ko je motiv godca (7) v navedenem besedilu nekoliko manj izrazit.

Pri **Janezu Jalnu** zasledimo v dveh besedilih 60 pojavitev glasbenih motivov; glede na frekvenco sta najpogostejša motiv pevca (12; *Bobri* in *Ovčar Marko*) in motiv godca (10; *Ovčar Marko*). Sledijo jima motivi roga (8; *Ovčar Marko*), kitare (7; *Bobri*) ter klarineta (6; *Ovčar Marko*) in bobnov (6; *Bobri*). V delu *Bobri (Rod)* se dvakrat pojavi tudi ljudski instrument dromlja. V opusu **Ivana Matičiča** zasledimo glasbene motive le v delu *Na mrtvi straži*, v katerem so pogostejši motivi muzike (10), godbe (10), trombe (10), roga (8), bobna (8), činel (7) in cimbali (7). Številni glasbeni motivi (53) nastopajo tudi v delu Zbiralec nasmehov **Marjana Pušavca**. Z ozirom na frekvenco so najbolj izraziti motiv glasbe (12), motiv saksofona (12) in motiv popevke (7). Pri **Josipu Jurčiču** so glasbeni motivi zastopani v 10 pripovednih delih, v katerih so v ospredju motivi pevca (11) in godca (11) ter gosli (6) in citer (5). Pri **Zofki Kvedrovi** najdemo glasbene motive v besedilih *Iskre*, *Misterij žene*, *Njeno življenje* ter *Veliki in mali ljudje*. Pojavljajo se tako splošna glasbena terminologija in glasbeni izvajalci kot tudi glasbila, čeprav ni noben motiv po frekvenci posebej številčen – najpogostejši so motivi harmonike (8), tamburice (7), godbe (7) in koncerta (7).

V delih **Ivana Preglja** zasledimo glasbene motive v 6 besedilih. Najpogostejša sta motiv godca (11) in motiv harmonike (10) v besedilu *Mlada Breda*. Pri **Florjanu Lipušu** so glasbeni motivi zastopani v besedilih *Srčne pege* in *Zmote dijaka Tjaža*, v katerih je najpogostejši motiv godbe (6). V tekstih *Na devinski skali* in *Opatov praporščak* **Miroslava Malovrha** zasledimo 35 pojavitev glasbenih motivov, pri čemer sta v obeh besedilih v ospredju motiv pevca (22) in motiv roga (10). Posamezne glasbene motive najdemo tudi v 6 besedilih **Sonje Koranter**, izmed katerih nekoliko bolj pogosto nastopa le motiv glasbe (21; *Sonata za Cezarja in diamante*). V opusu **Josipa Stritarja** zasledimo posamezne glasbene motive v 4 pripovednih besedilih; izmed vseh glasbenih motivov se največkrat pojavi motiv pevca (8). V opusu **Janeza Mencingerja** se glasba pojavlja v delih *Abadon* in *Moja hoja na Triglav*; po frekvenci je najbolj izstopajoč motiv pevca (11) v delu *Moja hoja na Triglav*. V besedilu *Beli dvor* **Gustava Šiliha** zasledimo 14 različnih glasbenih motivov, tako s področja splošne glasbene terminologije in glasbenih izvajalcev kot tudi glasbila, izmed katerih je najpogostejši motiv pevca (4). Pri **Franju Kolencu** so posamezni glasbeni motivi zastopani le v delu *A njega ni ...*, izmed katerih sta glede na frekvenco v ospredju motiva harmonike (8) in godbe (6). Tudi v opusu **Rudija Šeliga** nastopajo glasbeni motivi le enem delu, v besedilu *Triptih Agate Schwarzkobler*, v katerem se največkrat pojavi motiv glasbe (15), sledi mu motiv orgel (7) in ena pojava trobente.

Pri naslednjih avtorjih se glasbeni motivi glede na frekvenco pojavljajo še manj številčno. V besedilu **Damijana Šinigoja** *Neizstreljeni naboj* nastopajo le posamezni glasbeni motivi, izmed katerih je glede na frekvenco najpogostejši motiv glasbe (6). Posamezne glasbene motive zasledimo tudi v dveh besedilih **Iztoka Vrhovca**; najvišji frekvenci imata motiva glasbe (3) in violine (3) v besedilu *Pust in druge zgodbe*. Posamezni glasbeni motivi so prisotni v opusu **Gitice Jakopin**, vendar, kot pri predhodnih avtorjih, tudi tu niso številčni: najpogostejši je motiv glasbe (4; *Slovo od otroštva*). Pri **Marjanu Rožancu** in **Franu Levstiku** so glasbeni motivi zastopani v dveh besedilih: pri Rožancu v tekstih *Ljubezan* in *Pravljica* – najpogostejša sta motiv melodije (4) in motiv orglic (4) v delu *Ljubezan*; pri Levstiku pa v besedilih *Popotovanje od Litije do Čateža* in *Sveti doktor Bežanec v Tožbanji vasi* – najpogostejši je motiv pevca (5) v prvem besedilu. V opusu **Nataši Gale** najdemo

posamezne glasbene motive le v delu Fran Gestrin; izmed njih je v nekoliko večji meri prisoten le motiv pevca (4).

V pripovednih delih **Andreja Lenarčiča** (*Slovenska zgodba*), **Jana Plestenjaka** (*Lovrač, Mlinar Bogataj*), **Antona Breclja** (*Zdrav kolikor hočeš/Zdravnikovi spomini*), **Sonje Votolen** (*Pravica do sebe*), **Mirana Hladnika** (Kmečka povest iz polpreteklega časa), **Bogomirja Magajne** (*Nirvana*), **Prežihovega Voranca** (*Samorastniki*), **Simona Jenka** (*Jeprški učitelj, Tilka*), **Jakoba Sketa** (*Miklova Zala*) in **Stanka Vuka** (*Dominik*) se pojavijo le posamezni glasbeni motivi (njihova frekvenca je nižja od števila 10), pri čemer glede na število pojavitev nobeden ni izstopajoč.

Glasbeni motivi se torej pojavljajo pri številnih avtorjih slovenske pripovedne proze. Frekventnost kaže, da je pri večini avtorjev glasbena motivika zelo bogata in raznolika (gl. Tabela 1). Pogosto nastopa harmonika, kar je povsem pričakovano, saj gre za ljudsko glasbilo, ki je bilo in še vedno je instrument ljudskega muziciranja. Nadalje pričakovano pogosto nastopajo tudi glasbeni izvajalci, predvsem godci in pevci. Kot primer lahko navedem besedilo Kurent Ivana Cankarja, v katerem zasledimo godce in harmoniko. Na drugem skrajnem koncu pa sta na primer kornet in trstenke (le pri Dragu Jančarju v delu *Posmehljivo poželenje*). Ta dva instrumenta običajno nista del vsakdanje (klasične in ljudske) glasbene izvajalske prakse, tudi nista posebej poznana in razširjena, zato me nizko število pojavitev teh dveh glasbil ni presenetilo. Me pa je presenetila ugotovitev, da pri avtorjih niso bolj izrazite gosli oziroma violina. Ta dva instrumenta sta sicer v primerjavi z drugimi glasbili dokaj pogosta (gl. kategorijo glasbil v kategorialnem sistemu na straneh 20–22), vendar sem sama pričakovala, da se bosta, predvsem pri avtorjih 2. polovice 19. stoletja in začetka 20. stoletja, pojavljala še v večji meri.

3 Motiv glasbil

Motivika glasbil, ki vključuje poimenovanja glasbil, iz njih izpeljana poimenovanja za uporabnike glasbil ter izpeljane pridevnike (npr. orgle – organist – orgelski), je z ozirom na frekvenco pojavitev v pripovednih delih slovenske književnosti najpogostejša, saj v obravnavanih besedilih zasledimo 2141 pojavitev motivov glasbil. Poleg številčnosti je ta motivika tudi zelo raznolika, saj vključuje 49 različnih motivov, ki so v celoti prikazani v kategorialnem sistemu na straneh 20–22.

Na podlagi uporabe metode korpusne analize, ki je predstavljala izhodišče za raziskovanje motivov glasbe, in opazovanja širšega konteksta pojavitev motivov lahko sklepam, da ostajajo glasbila v obravnavanih pripovednih delih stranski motivi in ne preraščajo v teme. Je pa motivika glasbil v pripovednih delih kljub temu izjemno bogata in vključuje različna glasbila vseh šestih skupin instrumentov, tj. pihala, tolkala, brenkala, godala, trobila in glasbila s tipkami.

3.1 Motivi glasbil skozi literarna obdobja

Besedila, v katerih sem zasledila motive glasbil, so časovno uvrščena v obdobje od realizma v 2. polovici 19. stoletja pa vse do sodobne književnosti v 20. stoletju in na začetku tega stoletja.¹⁸ Poskušala sem ugotoviti, ali je mogoče posamezno glasbilo opredeliti kot značilno za določeno časovno obdobje. Frekvence pojavljanja glasbil so pokazale, da se večina glasbil, bodisi v večjem bodisi v manjšem obsegu, pojavlja skozi vsa obravnavana obdobja, zato posameznih instrumentov ne moremo pripisati le določenemu obdobju. Je pa mogoče na podlagi frekvenc opaziti določene vzorce pojavljanja glasbil in za vsako obdobje izpostaviti glasbilo oziroma skupino glasbil, ki je najpogostejša.

Frekvence pojavljanja tako kažejo, da se v obdobju realizma najpogosteje pojavljajo glasbila s tipkami, predvsem harmonika. Podobno je tudi v sledečem obdobju moderne – tudi tu so v ospredju glasbila s tipkami, le da so najpogostejše glasbilo orgle. V

¹⁸ Pri literarnih obdobjih sem se držala utrjene literarnozgodovinske periodizacije.

obdobju med obema vojnama postanejo bolj izrazita trobila, med njimi predvsem trobenta, v književnosti po drugi svetovni vojni pa ponovno glasbila s tipkami, med njimi največkrat harmonika.

Med godali se violina in sopomensko poimenovanje gosli pojavljata skozi vsa obdobja, gusle in kontrabas srečamo od obdobja moderne dalje, violo in violončelo pa šele v besedilih druge polovice 20. stoletja. Med pihali so v prvem obravnavanem obdobju – v realizmu – prisotne le orglice, v obdobju moderne in v obdobju med obema vojnama se jim pridružita še flavta in klarinet, ostala pihala pa v besedilih sodobne književnosti od 2. polovice 20. stoletja dalje. Podobno je tudi s skupino trobil: v besedilih, ki so nastala do konca druge svetovne vojne, zasledimo rog, trombo in trobento, v besedilih, ki pa so nastala na koncu 20. stoletja, pa poleg teh še kornet in pozavno. Med tolkali se v obdobju realizma in moderne pojavlja le boben, pozneje pa še ostala obravnavana tolkala. Tudi med brenkali so v obdobju realizma prisotna le tri glasbila: citre, dromlja in kitara, v poznejših obdobjih pa postajajo tudi brenkala vedno bolj raznolika. Iz skupine glasbil s tipkami v realizmu zasledimo klavir, orgle in harmoniko, v obdobju moderne se tem instrumentom pridružita še harmonij in pianino, čembalo pa zasledimo šele v romanu *Katarina, pav in jezuit* Draga Jančarja iz začetka tega stoletja.

Opazovanje frekvenc pojavitev motivov glasbil v posameznih obdobjih torej pokaže, da je v besedilih z ozirom na čas nastanka opazna tendenca po vedno večji raznolikosti glasbil. Tako v besedilih realizma, tj. prvega obravnavanega obdobja, sicer opazimo glasbila vseh šestih skupin instrumentov, vendar manjše število različnih glasbil. V naslednjih obdobjih pa srečamo, poleg v realizmu že najdenih glasbil, še nove instrumente.

3.2 Motivi glasbil in regionalna pripadnost avtorjev

Pri korpusni analizi sem poskušala ugotoviti tudi povezavo med regionalno pripadnostjo avtorja, krajem dogajanja v besedilih in motivom glasbila. Izkazalo se je, da glasbil glede na frekvenco pojavitev ne moremo klasificirati regionalno, saj se posamezna glasbila pojavljajo pri avtorjih iz različnih regij Slovenije. Kot primer lahko navedem harmoniko, tradicionalno slovensko glasbilo, ki se pojavlja tako pri Ivanu Cankarju kot

pri avtorju notranjsko-kraške regije (Matevžu Hacetu), pri goriških avtorjih (Cirilu Kosmaču, Ivanu Preglju) in tržaškem pisatelju (Borisu Pahorju). Ker je klasična glasbila težko umeščati lokalno, sem zato možne povezave iskala predvsem pri ljudskih glasbilih. Za njih je namreč pogosto značilno, da so tipična za določeno geografsko območje. Zato sem na eni strani opazovala, ali se tudi v besedilih ta glasbila pojavljajo v značilnih okoljih, na drugi pa iskala možne povezave med območjem pisateljevega delovanja in ljudskimi glasbili. Našla sem dve možni povezavi.

Ena izmed njih se kaže v besedilu Ferija Lainščka *Namesto koga roža cveti*, ki prikazuje problematiko življenja prekmurskih ciganov. Za to besedilo je namreč najbolj značilen motiv violine (gosli), ki je eno izmed značilnih glasbil ciganske glasbe. Poleg violine so za cigansko glasbo značilni še klarinet, cimbale in čelo ali kontrabas (*Glasba* 1981: 50, 51), ki pa jih v tem besedilu ne zasledimo.

Naslednjo regionalno opredeljenost lahko opazimo tudi pri citrah, za katere je značilno, da so kot ljudsko glasbilo s plosko ležečo resonančno omarico v rabi predvsem na območju Alp in predgorja (*Glasba* 1981: 52). Citre se namreč glede na frekvenco najpogosteje pojavljajo v treh povestih Josipa Vandota *Kekec na hudi poti*, *Kekec nad samotnim breznom* in *Kekec na volčji sledi*, katerih dogajanje je postavljeno v alpski svet.

Poleg teh dveh motivov sem opazovala tudi kontekst pojavljanja tamburice, ki je značilna za Belo krajino (*Glasba* 1981: 273), dud, ki so bile v rabi v Beli krajini in v zahodni Sloveniji (*Glasba* 1981: 73), kontekst pojavljanja trstenk, ki so bile izpričane na Štajerskem (*Glasba* 1981: 196), ter kastanjet, ki so značilne za območje Španije in Italije (*Glasba* 1981: 140), vendar povezav nisem opazila.

Opazovanje motivov glasbil z vidika regionalnosti torej pokaže, da so določene povezave sicer opazne oziroma nakazane, vendar glasbil kljub temu ne moremo opredeljevati po posameznih regijah.

Skupine glasbil in posamezna glasbila bodo v nadaljevanju predstavljena po pogostosti pojavljanja, in sicer najprej skupine glasbil z najmanj pojavitvami, ki jim bodo sledile skupine, ki se pojavljajo pogosteje, kot je prikazano v Tabeli 2.

Skupina glasbil s frekvenco	Najbolj pogosto glasbilo iz skupine s številom pojavitev	Besedilo, v katerem je najpogostejše glasbilo najbolj izrazito
pihala (94)	orglice (31)	Janko Kersnik: <i>Rejenčeva osveta</i> (15)
tolkala (170)	boben (143)	Drago Jančar: <i>Katarina, pav in jezuit</i> (26)
godala (259)	gosli (129)	Ivan Cankar: <i>Kurent</i> (19)
brenkala (291)	citre (118)	Josip Vandot: <i>Kekec na volčji sledi</i> (44)
trobila (429)	trobenta (245)	Ciril Kosmač: <i>Balada o trobenti in oblaku</i> (125)
glasbila s tipkami (859)	orgle (297)	Milan Pugelj: <i>Bela vrana in druge novele</i> (izbor) (88)

Tabela 2: Glasbila po pogostosti pojavljanja s pripadajočimi besedili.

3.3 Pihala

Motivika pihal (gl. Tabelo 3) je v slovenskih pripovednih delih med glasbili glede na frekvenco pojavitev najmanj izrazita (94 pojavitev). Vendar je kljub temu raznolika, saj zasledimo vsa pihala klasičnega simfoničnega orkestra (flavta, fagot, klarinet, oboa, saksofon) in ljudska pihala (dude, orglice in trstenke). Le pikola,¹⁹ ki je sicer del velikega simfoničnega orkestra, v besedilih, ki so vključena v korpus Nova beseda, ni moč zaslediti. Pihala se v besedilih pojavljajo bodisi kot del godbe oziroma večje orkestralne zasedbe bodisi solistično:

¹⁹ Pikolo je za polovico manjši od velike flavte in zveni oktavo višje od nje (*Glasbeni atlas* 2002: 53).

- »Čuj tromba svira, bobni ropotajo, čuj pavke, flavte, cimbale, činele, vrišč bojne muzike!« (Ivan Matičič: *Na mrtvi straži*)
- »Slavni dirigent je po dolgem času priredil dokaj zastarelo opero za oder. V tretjem dejanju je bil v delu nenavadno dolg in nezanimiv solo za flavte.« (Slavko Krušnik: *Smeh stoletij*)
- »Martin nama zaigra za orglice.« (Alojz Kraigher: Peter Drozeg)

PIHALA (94 pojavitev)		
Motiv	Frekvenca	Besedilo, v katerem je pihalo po frekvenci najbolj izrazito
pihalo	8	Drago Jančar: <i>Severni sij</i> (4)
orglice	31	Janko Kersnik: <i>Rejenčeva osveta</i> (15)
klarinet	25	Janez Jalen: <i>Ovčar Marko</i> (6)
saksofon	13	Marijan Pušavec: <i>Zbiralec nasmehov</i> (12)
flavta	10	Slavko Krušnik: <i>Smeh stoletij</i> (4)
dude	3	Ivan Pregelj: <i>Thabiti Kumi</i> (2)
trstenke	2	Drago Jančar: <i>Posmehljivo poželenje</i> (2)
fagot	1	Slavko Krušnik: <i>Smeh stoletij</i> (1)
oboa	1	Boris Pahor: <i>Na sipini</i> (1)

Tabela 3: Motivi pihal.

Izmed pihal se najpogosteje pojavlja ljudsko glasbilo orglice (31 pojavitev), in sicer največkrat v besedilu *Rejenčeva osveta* Janka Kersnika (15). Orglicam sledijo klarinet s 25 pojavitvami, ki je najbolj izrazit v delu Janeza Jalna *Ovčar Marko* (6), saksofon (13), predvsem v besedilu *Zbiralec nasmehov* Marijana Pušavca (12), in flavta (10) v *Smehu stoletij* Slavka Krušnika. Ostala pihala nimajo vidnejše vloge: dude nastopijo trikrat, trstenke dvakrat, fagot in oboa pa le po enkrat.

Pihala so torej skupina glasbil, ki v slovenski pripovedni prozi nima vidnejše vloge. To sem tudi pričakovala, saj z izjemo orglic v vsakdanjem muziciranju niso posebej pogosta. Orglice se pričakovano pojavljajo zgolj kot solistično glasbilo ljudskega muziciranja, medtem ko lahko ostala pihala nastopajo v komornih ali večjih zasedbah.

3.4 Tolkala

Skupina tolkal (170 pojavitev) je glede na frekvenco v primerjavi s pihali nekoliko večja in ravno tako raznolika (Tabela 4). V besedilih sem namreč zasledila raznovrstna tolkala: daleč najbolj izrazit je boben (skupno 143 pojavitev) v besedilih Draga Jančarja *Katarina pav in jezuit* (26) ter *Posmehljivo poželenje* (17), medtem ko so ostala tolkala prisotna v manjšem obsegu. Činele (8) so najbolj izrazite v besedilu *Na mrtvi straži* Ivana Matičiča (7), tamburin je prisoten le v besedilu Rada Murnika *Lepi janičar* (6). Ostala tolkala pa še v manjši meri: pavke (4), kastanjete (3), ksilofon (1) in triangel (1).

TOLKALA (170 pojavitev)		
Tolkalo	Frekvenca	Besedilo, v katerem je tolkalo po frekvenci najbolj izrazito
tolkalo	4	Miha Remec: <i>Iksia ali slovo živoistrojnega človeka</i> (4)
boben	143	Drago Jančar: <i>Katarina, pav in jezuit</i> (26)
činele	8	Ivan Matičič: <i>Na mrtvi straži</i> (7)
tamburin	6	Rado Murnik: <i>Lepi janičar</i> (6)
pavke	4	Ivan Matičič: <i>Na mrtvi straži</i> (3)
kastanjete	3	Damijan Šinigoj: <i>Neizstreljeni naboj</i> (2)
ksilofon	1	Miha Remec: <i>Nečista hči</i> (1)
triangel	1	Fran Milčinski: <i>Resnici na ljubo – Podlistki I. 1922–1924</i> (1)

Tabela 4: Motivi tolkal.

Najbolj izrazito in zanimivo tolkalo je boben. Ta se pogosto pojavlja v kontekstu klicarjev z bobni, ki so javno razglašali mestne oziroma občinske uredbe, ali mestnih biričev:

- »Ravno tedaj je prikorakal med množico Mihól Schwaiffstrigkh in velik boben je nosil s sabo. Postavil ga je sredi trga, zabobnal in nato oklical, da daje v imenu gospoda barona Janeza Krištofa Mändla, /.../ vsem in vsakemu v vednost, da bo danes odprta grajska Kašča /.../« (Ivan Tavčar: Visoška kronika)
- »Kakor zanj nalašč oglasi se na trgu boben. Mestni birič je bobnal, da ima ljudstvu nekaj imenitnega povedati.« (Josip Jurčič, Janko Kersnik: *Rokovnjači*)

Poleg tega se bobni pojavljajo tudi kot glasbilo znotraj godbe:

- »V Dunajskem Novem mestu so imeli spodoben poligon, enota je v pravilnem redu jezdila tja, opravila kanonado, sprejela čestitke, stvar je imela svojo vojaško logiko od začetka do konca, navsezadnje so imeli spodobno kapelo, ki je udarila marš, bobni, činele, trobente, ne pa kmečkih vojaških žalostink /.../« (Drago Jančar: *Katarina, pav in jezuit*)
- »Čeljustnik bi jo bil še dalje mučil, da ni tedaj mogočno zadonel veliki zvon iz šenklaškega stolpa. Zapel je turški boben, godba se je oglasila, vmes so cingljali mali zvončki; nad vse pa se je ulegal prijeten duh kadila. Občinstvo je strmelo: toliko bleska ni bilo še nikdar pri velikonočni procesiji ljubljanski.« (Ivan Tavčar: *Izza kongresa*)

Bobni kot solistično glasbilo:

- »Boben tolče, boben tolče, z zvokom bobna se prebujata Santa Ana, bobnasti zvok, ki ga v natančnih presledkih odmerja bobnarjeva roka, prebujata Indijance in jezuite, /.../ prebujata orglarja, ki bo z otroškim zborom vabil binkoštni oratorij, /.../« (Drago Jančar: *Katarina, pav in jezuit*)

Poleg pojavitev v pomenu glasbila, na katerega se igra, se boben pojavlja tudi v neglasbenih pomenih oziroma kontekstih, ki sicer niso bila predmet pričujoče analize:

- »Papa se je pritožil, da Koprnela ni za drugega kakor za stroške in da ga bo spravila še na beraški boben.« (Rado Murnik: *Ženini naše Koprnele*)
- »Sin gospodariti, kmetovati ne more, in če se mlada vdova drugam omoži, kar ji nihče braniti ne more, in če doterja svojo doto, pride sinovo posestvo na boben.« (Janez Mencinger: *Moja hoja na Triglav*)
- »Vse to bomo razbobnali širni Sloveniji, /.../« (Sonja Koranter: *Divja raca in škrlatna vdova*)

Izvor navedenih rekel pa je mogoče povezati z glasbo. Na boben, ki je bil kot ljudsko glasbilo za bas v manjših godčevskih sestavih do konca 19. stoletja na Slovenskem namenjen spremljavi jurjevskih kolednikov na Ptujskem polju, so sicer udarjali tudi občinski klicarji. Od tod tudi izvirata rekli »razbobnati po vasi« in »posestvo je šlo na boben«. (*Glasba* 1981: 38)

Skupina tolkal je torej zelo raznolika in zanimiva, saj se tolkala, natančneje bobni, ne pojavljajo le kot glasbeni instrumenti, ampak nastopajo tudi v slovenskih reklih (npr. »posestvo je prišlo na boben«). Sama sem sprva izhajala iz značilnosti tradicije slovenskega (ljudskega) muziciranja, zato nisem pričakovala, da bodo tolkala oziroma bobni zastopani v tako velikem obsegu. A opazovanje širšega besedilnega konteksta me je pripeljalo do povsem logične ugotovitve, da se glasbila ne pojavljajo zgolj kot instrumenti, ki so namenjeni umetniškemu muziciranju, ampak lahko nastopajo tudi v funkciji signalnega instrumenta, kot na primer v besedilu *Rokovnjači* Josipa Jurčiča in Janka Kersnika:

- »Kakor zanj nalašč oglasi se na trgu boben. Mestni birič je bobnal, da ima ljudstvu nekaj imenitnega povedati.«

3.5 Godala

Izraz godala označuje skupno ime za glasbila s strunami, ki nihajo, ko čeznje vlečemo z lokom oziroma »godemo« in tako ustvarjamo zvok (*Glasba* 1981: 98). Iz skupine godal (259 pojavitev) zasledimo v obravnavanih besedilih vsa štiri orkestralna godala: violino (94), violo (1), violončelo (1) in kontrabas (1). Violina se najpogosteje pojavlja v besedilu Ferija Lainščka *Petelinji zajtrk* (54). Še pogosteje kot izraz violina nastopa njena sopomenka gosli (129). Tudi to poimenovanje se pojavlja v opusu Ferija Lainščka, in sicer v besedilu *Petelinji zajtrk* (12); v nekoliko večjem obsegu še v tekstu Kurent (19) Ivana Cankarja. Poleg klasičnih godal je v besedilih zastopano tudi ljudsko godalo gusle (22); najbolj izrazito v besedilu *Gospodin Franjo* (18) Frana Maslja-Podlimbarskega.

GODALA (259 pojavitev)		
Motiv	Frekvenca	Besedilo, v katerem je godalo po frekvenci najbolj izrazito
godalo	11	Boris Pahor: <i>Na sipini</i> (2) Miha Remec: <i>Mana</i> (2)
gosli	129	Ivan Cankar: <i>Kurent</i> (19)
violina	94	Feri Lainšček: <i>Namesto koga roža cveti</i> (54)
gusle	22	Fran Maselj-Podlimbarski: <i>Gospodin Franjo</i> (18)
kontrabas	1	Fran Milčinski: <i>Igračke</i> (1)
viola	1	Drago Jančar: <i>Galjot</i> (1)
violončelo	1	Slavko Krušnik: <i>Smeh stoletij</i> (1)

Tabela 5: Motivi godal.

Godala se v besedilih pojavljajo v različnih glasbenih zasedbah – tako solistično kot tudi v komorni in orkestralni zasedbi. Odličen primer solističnega igranja najdemo v Lainščkovem besedilu *Namesto koga roža cveti*, v katerem se violina pojavlja kot značilno glasbilo ciganskih glasbenikov:

- »V Lacki romi je na skrivnostno Mariškino slovo spominjala samo še Halgatova violina. Deček je igral že zarana.«

V komorni zasedbi, natančneje v duetu s klavirjem, zasledimo violončelo v zbirki anekdot *Smeh stoletij* Slavka Krušnika:

- »Nekoč je veliki glasbenik Brahms igral v družbi na klavir, na violončelu pa ga je spremljal dunajski učitelj petja.«

Godala so v besedilih zastopana tudi kot orkestralna glasbila, kot na primer v besedilu Mimi Ivana Cankarja:

- »Mimi je videla gradove in rože in zlato in preproge; ko je zaigrala uvertura, je padel poslednji pajčolan s teh čudovitih slik in vsa lepota sveta je plavala nad njo, /.../ violine v orkestru so vztrepetavale in drgetale in stokale od pijane, neizmerne radosti.«

Skupino godal sestavljajo glasbila, ki jih zasledimo v različnih glasbenih zasedbah; od solističnih in komornih do orkestralnih, kar se kaže tudi v obravnavanih besedilih slovenske pripovedne proze. Me je pa pri analizi vseeno presenetilo to, da so pojavitve godal, z izjemo gosli in violine, relativno redke. Za vsa godala sem namreč pričakovala, da bodo zastopana v veliko večjem obsegu, saj skupino godal tvorijo glasbila, ki so v klasični oziroma tudi ljudski glasbi pogosta. Kontrabas je na primer instrument, ki ga sicer zasledimo tako v narodnozabavnih in klasičnih glasbenih zasedbah kot tudi v ciganski glasbi, v obravnavanem korpusu pa nastopi zgolj enkrat.

3.6 Brenkala

Brenkala označujejo skupino strunskih glasbil, na katerih nastaja zvok z brenkanjem oziroma trzanjem strun ali kakšnega drugega elastičnega zvočila (*Glasba* 1981: 41). V besedilih, ki so vključena v korpus Nova beseda, sem našla 11 različnih brenkal, med katerimi prevladujejo ljudska glasbila.

BRENKALA (291 pojavitev)		
Motiv	Frekvenca	Besedilo, v katerem je brenkalo po frekvenci najbolj izrazito
citre	118	Josip Vandot: <i>Kekec na volčji sledi</i> (44)
kitara	73	Ciril Kosmač: <i>Prazna ptičnica</i> (9) Fran Milčinski: <i>Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932</i> (9)
harfa	26	Rado Murnik: <i>Lepi janičar</i> (7)
tamburica	23	Fran Milčinski: <i>Resnici na ljubo – Podlistki I. 1922–1924</i> (6)
dromlja	17	Miha Remec: <i>Mana</i> (5)
cimbale	11	Ivan Matičič: <i>Na mrtvi straži</i> (7)
mandolina	9	Ivan Cankar: <i>Jadac</i> (3)

banjo	7	Fran Milčinski: <i>Skavt Peter</i> (7)
balalajka	4	Ciril Kosmač: <i>Človek na zemlji</i> (2)
lutnja	2	Drago Jančar: <i>Posmehljivo poželenje</i> (1) Miha Remec: <i>Iksia ali slovo živostrojnega človeka</i> (1)
lira	1	Ivan Cankar: <i>Polikarp</i> (1)

Tabela 6: Motivi brenkal.

Z ozirom na frekvenco se najpogosteje pojavljajo citre (118), in sicer najbolj izrazito v treh besedilih Josipa Vandota: *Kekec na volčji sledi* (44), *Kekec na hudi poti* (26) in *Kekec nad samotnim breznom* (9). Po frekvenci pojavitev sledijo kitara (73), in sicer najbolj izrazito v besedilih *Prazna ptičnica* Cirila Kosmača (9) in *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932* (9) Frana Milčinskega; nato harfa (26) – najpogosteje v besedilu *Lepi janičar* Rada Murnika (7) – in tamburica (23), najbolj izrazito v delu Frana Milčinskega *Resnici na ljubo – Podlistki I. 1922–1924* (6). Ostala brenkala so v obravnavanih besedilih manj izrazita, kar prikazuje tudi Tabela 6.

Brenkala najpogosteje nastopajo kot solistično glasbilo, ki se mu pogosto pridruži še petje:

- »Dospela sta do doma, kjer ju je Rožle že čakal. Brž so se spravili na vrt pod hruško in tam je Kekec citral in so prepevali. Seveda – najrajši so peli pesem o Pehti, ki si jo je bil Kekec izmislil pred petimi dnevi.« (Josip Vandot: *Kekec na volčji sledi*)
- »Prinesel je tamburico in brenkal in pel s pridušenim glasom.« (Zofka Kvedrova: *Njeno življenje*)
- »Iz fantovskih grl so zadonele pesmi, ki jih je spremljalo brenkanje kitare.« (Gustav Šilih: *Beli dvor*)

Mestoma jih zasledimo v zasedbi z drugimi instrumenti:

- »Polka je vedno hitrejša. Lukč se je globoko nagnil in skoraj z nosom prebira strune na citrah; Albin dviguje glavo, /.../ in se že ziblje na prstih, da se piskajoči klarinet dotika zakajenega stropa.« (Ciril Kosmač: *Težka nedelja*)

- »Ako je igra tako šibka, je dejal, da ne gre čisto brez godbe, naj bo godba kolikor mogoče skromna; ljubo bi mu bilo, ako bi se dala opraviti igra vsaj brez hrupnih godal in trobil z nežnim spremljavanjem kitar.« (Fran Milčinski: Resnici na ljubo – Podlistki I. 1922–1924)

Skupino brenkal sestavljajo predvsem ljudska glasbila, ki se pojavljajo večinoma v kontekstu ljudskega muziciranja. Z ozirom na tradicijo ljudskega muziciranja so pričakovano po številu pojavitev najbolj izrazite citre. Presenetljivo pa sta dokaj pogosti tudi manj poznani ljudski brenkali tamburica in dromlja (gl. Tabela 6). Tamburica je najbolj izrazita v delu Frana Milčinskega *Resnici na ljubo – Podlistki I. 1922–1924* (6), dromlja pa v besedilu *Mana* (5) Miha Remca:

- »Kar se tiče tamburice, je dejala kapaciteta, če je dovoljena prvemu, ne more se je odreči drugemu, pa bo tretji zahteval klavir in četrti bombardon. To ne gre!« (Resnici na ljubo – Podlistki I. 1922–1924)
- »V ateljeju se je oglasila tiha muzika, nežen napev, ki se v brlogu sliši kot oddaljeno dromljanje. Dromlja za izsanjano princesko ...« (Mana)

3.7 Trobila

Iz skupine trobil sem zasledila pet glasbil (gl. Tabela 7), med katerimi po frekvenci pojavitev najbolj izstopa trobenta. Ta se največkrat pojavi v besedilu Cirila Kosmača *Balada o trobenti in oblaku*. V nekoliko večjem obsegu zasledimo še rog in trombo, najpogostejše v besedilu *Pod svobodnim soncem* Frana Saleškega Finžgarja, medtem ko sta pozavna in kornet manj pogosta.

TROBILA (429 pojavitev)		
Motiv	Frekvenca	Besedilo, v katerem je trobilo po frekvenci najbolj izrazito
trobilo, trobilce	11	Janez Jalen: <i>Bobri/1 – Sam</i> (2) Janez Jalen: <i>Ovčar Marko</i> (2)
trobenta	245	Ciril Kosmač: <i>Balada o trobenti in oblaku</i> (125)

rog	108	Fran Saleški Finžgar: <i>Pod svobodnim soncem</i> (27)
tromba	47	Fran Saleški Finžgar: <i>Pod svobodnim soncem</i> (15)
pozavna	17	Drago Jančar: <i>Posmehljivo poželenje</i> (14)
kornet	1	Drago Jančar: <i>Posmehljivo poželenje</i> (1)

Tabela 7: Motivi trobil.

Trobila se največkrat pojavijo v vojnem kontekstu kot signalno glasbilo.

- »In ne samo na juriš in bitka in zmaga in trobenta, ki po zmagi trobi svoj tra-ra-ra!' /.../ Trobenta se je kmalu oglasila že tretjič. In še zmeraj je zvenel isti napev narodne pesmi /.../« (Ciril Kosmač: *Balada o trobenti in oblaku*)
- »Tedaj presekajo jutranjo tihoto visoki zvoki bojnih trobent.« (Miha Remec: *Iksia ali slovo živostrojnega človeka*)
- »Meščani so poznali glas trombe, ki je napovedoval, da je priplula vojna ladja.« (Fran Saleški Finžgar: *Pod svobodnim soncem*)
- »/.../ v Pobrežju zagrmí top, rog kliče ljudstvo v zavetje. Ljudstvo beži /.../« (Ivan Matičič: *Na mrtvi straži*)

V manjšem obsegu so trobila zastopana kot muziciranju namenjena glasbila:

- »S paradno skupino mladih črnih ljudi, ki korakajo gor in dol po ulici in vadijo za nastop? Trideset ali več mladih črncev v poravnanih vrstah na obeh straneh ulice s pozavnami, bobni v prvi, bobni v zadnji vrsti, kaj?« (Drago Jančar: *Posmehljivo poželenje*)
- »Trobenta se je oglasila na dvorišču in pela budnico.« (Boris Pahor: *Na sipini*)

Podobno kot tolkala oziroma bobni tudi trobila v prvi vrsti opravljajo predvsem funkcijo signalnega instrumenta. Za razliko od bobnov, ki se v besedilih pojavljajo večinoma v kontekstu klicarjev z bobni, ki so javno razglašali mestne oziroma občinske uredbe, ali mestnih biričev, pa se trobila pojavljajo v kontekstu vojne. Tudi te funkcije trobil pred analizo nisem pričakovala in sem jo razbrala šele iz opazovanja širšega besedilnega konteksta.

3.8 Glasbila s tipkami

Z ozirom na frekvenco so v obravnavanih besedilih najpogostejše zastopana glasbila s tipkami (Tabela 8), med katere uvrščamo instrumente, na katere igramo s tastaturo, tj. s tipkami. Medtem ko se večina glasbil ostalih skupin pogosto pojavlja v kontekstu ljudskega muziciranja, so glasbila s tipkami z izjemo harmonike, ki je izrazito ljudski instrument, manj vezana na kontekst ljudskih godcev.

GLASBILA S TIPKAMI (859 pojavitev)		
Glasbilo	Frekvenca	Besedilo, v katerem je glasbilo po frekvenci najbolj izrazito
orgle	297	Milan Pugelj: <i>Bela vrana</i> in druge novele (izbor) (88)
harmonika	262	Fran Detela: <i>Malo življenje</i> (22)
klavir	244	Matevž Hace: <i>Vaška kronika</i> (32)
harmonij	32	Ciril Kosmač: <i>Pomladni dan</i> (11)
pianino	20	Slavko Krušnik: <i>Smeh stoletij</i> (10)
čembalo	4	Drago Jančar: <i>Katarina, pav in jezuit</i> (4)

Tabela 8: Motivi glasbil s tipkami.

Orgle (297), ki so z ozirom na frekvenco najpogostejše glasbilo, so vezane predvsem na cerkveni oziroma bogoslužni kontekst. Najpogostejše se pojavljajo v besedilu Milana Puglja *Bela vrana* in druge novele (izbor) (88). Drugo najpogostejše glasbilo je harmonika (262), pri kateri iz besedilnega konteksta ne moremo razbrati, ali gre za diatonično, kromatično, klavirsko ali celo za ustno harmoniko (tj. orglice). Lahko pa na podlagi tradicije slovenskega ljudskega muziciranja in delno tudi konteksta pojavljanja sklepamo, da je v besedilih zastopana predvsem diatonična harmonika.

- »April se bliža in z njim velikonočni prazniki. Na Vidmu bo veselo ples, petje, dekleta in harmonika.« (Matevž Hace: *Vaška kronika*)

Motiv harmonike je z ozirom na frekvenco pojavljanja najbolj izrazit v besedilu *Malo življenje* (22) Frana Detele. Tretje najpogostejše glasbilo s tipkami je klavir (244), katerega pojavljanje je vezano predvsem na domači, salonski kontekst. Najpogosteje nastopa v delu *Vaška kronika* Matevža Haceta (32).

- »V nič je deval slabe gospodarje, ki so že pred vojno izsekali gozdove. Večkrat se je ustavil pod okni Rebrove hiše in poslušal, kako Milka igra na klavir. Čeprav ni razumel skladb Mozarta, Čajkovskega in Beethovna, je vselej vzkliknil: 'Milka, čudovito igrate!« (*Vaška kronika*)
- »Ako niso bili na vrtu, sedeli so v salonu. Tu je zdaj eden, zdaj drugi kaj igral na klavir, ali je Berta kaj pela /.../« (Fran Erjavec: *Huzarji na Polici*)
- »Ob treh popoldne je prišla godba na vrt. Kraj plota, koj ob vhodu je stal nizek oder, na odru klavir, par stolov ter stojalo za note.« (Ivan Cankar: *Koncert na vrtu*)

V domačem okolju se v obravnavanih besedilih pojavlja tudi harmonij, ki je sicer glasbilo, vezano predvsem na cerkveni kontekst, saj je služil namesto orgel.

- »Nekaj trenutkov sta se tiho pogovarjala, potem pa se je iz izbe oglasil harmonij.« (Ciril Kosmač: *Pomladni dan*)
- »Veliko smo prepevali v cerkvi, marsikatero vajo pa smo imeli kar v mojem župnišču. Tu sem imel namreč svoj harmonij, na katerem je nastalo kar veliko mojih pesmi.« (Ivan Sivec: *Triglavski kralj*)

Podobno kot klavir sta tudi pianino in čembalo vezana bolj na domače salonsko okolje.

- »Tuje stanovanje je bilo umetniško: na mizi je bilo splesnelo nepopito vino, v kotu je stal pianino, na stenah so visele umetnikove fotografije.« (Drago Jančar: *Posmehljivo poželenje*)

Skupina glasbil s tipkami je z ozirom na kontekst pojavljanja posameznega glasbila torej najbolj raznolika. Kot ponazarjajo zgornji primeri, se v besedilih v kontekstu ljudskega muziciranja pojavlja le harmonika. Ostala glasbila pa zasledimo bodisi v cerkvenem kontekstu (orgle) bodisi v domačem ali salonskem okolju (klavir, čembalo, harmonij, pianino). Medtem ko je bila pogostost pojavljanja harmonike povsem pričakovana, pa me je presenetilo, da so po številu pojavitev v tej skupini in hkrati med vsemi instrumenti najbolj izrazite orgle, ki jih najpogosteje zasledimo v cerkvenem kontekstu.

3.8.1 Motivika orgel

Motivika glasbil je zelo bogata, zato sem pri nadaljnji temeljitejši analizi korpus za obravnavo še bolj zamejila in izbrala motiv orgel. V besedilih sem tako opazovala širši kontekst vsake pojavitve tega motiva in nato oblikovala opise značilnih kontekstov pojavljanja motiva orgel. Ker pa so orgle dokaj kompleksno in zanimivo glasbilo, bo v nadaljevanju najprej podan kratek opis orgel, ki mu bo sledila analiza motiva orgel v obravnavanih besedilih.

Beseda orgle izhaja iz grške besede »organon«, ki pomeni orodje, v glasbenem besednjaku torej glasbeno orodje oziroma glasbilo. Orgle so po definiciji muzikologa Curta Sachsa »aerofon,²⁰ sestavljen iz lestvično urejenih enotonskih piščali, ki dobivajo zrak s pomočjo meha in se oglašajo s pomočjo klaviature.« Torej so bistvene prvine vsakih orgel piščali, meh in klaviatura. Ta običajno obsega enega ali več manualov (klaviatura, na katero igramo z rokami) in pedal (klaviatura, na katero igramo z nogami). Pomemben sestavni del orgel so tudi sapnice,²¹ ki s pomočjo klaviature (odpira in zapira dohode) usmerjajo zrak iz meha k piščalim, ki stojijo nad njo. (*Orglarstvo* 1996: 3) Orgle so zanimivo glasbilo tudi zato, ker omogočajo proizvajanje različnih zvočnih barv, ki jih spreminjamo s pomočjo registrov.²²

Za orgle obstajata dva »vzdevka«, ki izhajata iz srednjega veka in sta v uporabi še danes, in sicer da so orgle »kraljica glasbil« in da so orgle »Gospodova dekla«, ker služijo pri bogoslužju (*Orglarstvo* 1996: 3). Orgle se namreč primarno nahajajo predvsem v cerkvah, kjer služijo kot glasbilo za spremljanje bogoslužja. Poleg bogoslužju namenjenih orgel srečamo orgle tudi v dvoranh, kjer imajo funkcijo koncertnega glasbila. Izhajajoč iz tega sem v besedilih opazovala dvojno funkcijo orgel – bodisi cerkveno bodisi koncertno – in kontekst njihovega pojavljanja.

²⁰ »Aerofoni so vsi glasbeni instrumenti, pri katerih tvori zvok nihajoči zrak, usmerjen v zračni steber, včasih pa neomejen zračni tok« (*Glasbeni atlas* 2002: 47).

²¹ Sapnica je »vsak izmed zabojev s stisnjenim zrakom, na katerem so nameščene piščali«. Za posamezni manual ali pedal imajo orgle vsaj po en zaboj. (*Orglarstvo* 1996: 48)

²² Vzvodi z ročico, gumbi ali stikala za ročno ali nožno vključevanje registrov, tj. skupin piščali iste vrste, tonske barve in menzure (*Orglarstvo* 1996: 47).

Motivika orgel v besedilih obsega 5 različnih motivov, pri čemer motiv predstavlja bodisi sam instrument orgle in njegova pridevniška izpeljanka orgelski bodisi motiv poimenuje dejavnost izvajalca na orglah, tj. orglanje in orglati, bodisi poimenuje izvajalca oziroma uporabnika glasbila. Za slednjega se pojavljajo različna poimenovanja: najpogosteje je poimenovan z izrazom organist, veliko v manjši meri z izrazoma orglar in orglavec. Po definicijah SSKJ-ja ti izrazi poimenujejo različne izvajalce, in sicer:

- organist je glasbenik, ki »se (poklicno) ukvarja z orglanjem zlasti pri cerkvenih verskih obredih«;
- za orglarja navaja dva pomena, in sicer (1) órglar: »kdor igra (na) orgle«, (2) órglar in orglár: »kdor izdeluje orgle«;
- orglavca definira kot glasbenika, ki »igra (na) orgle zlasti na koncertu«.

Zato sem iz širšega konteksta pojavljanj poskušala ugotoviti tudi to, ali se v obravnavanih besedilih izvajalci na orglah res pojavljajo v kontekstih, kot jih opisuje SSKJ.

Zanimivo je, da se v besedilih pojavlja zgolj moški izvajalec; se pa pojavi ženska oblika organistovka, ki po definiciji SSKJ-ja pomeni starinski izraz za organistovo ženo. To zasledimo v besedilih Frana Saleškega Finžgarja *Prerokovana* (3) in Milana Puglja *Mali ljudje* (5).

3.8.1.1 Motiv organista in organistovke

Motiv organista in organistovke (141) se pojavi v naslednjih besedilih:

- Ivan Cankar: Aleš iz Razora (1),
- Ivan Cankar: Kurent (1),
- Ivan Cankar: Sveti Janez v Biljkah (1),
- Ivan Cankar: Velika maša/
Črtice 1915–1918 (3),
- Matevž Hace: *Vaška kronika* (1),
- Janko Kersnik: Jara gospoda (3),
- Ciril Kosmač: Človek na zemlji (1),
- Ciril Kosmač: Pot v Tolmin (2),
- Ciril Kosmač: Tistega lepega dne (1),
- Fran Maselj-Podlimbarski: Tovariš Damjan (1),
- Fran Milčinski: Dvanajst kratkočasnih
zgodbic (1),
- Milan Pugelj: Bela vrana in druge novele
(izbor) (85),
- Milan Pugelj: *Mali ljudje* (29),
- Milan Pugelj: *Zakonci* (1),
- Fran Saleški Finžgar: Prerokovana (10).

Organist se z ozirom na frekvenco najpogosteje pojavlja v besedilu Milana Puglja Bela vrana in druge novele (izbor), v katerem je s tem izrazom poimenovan cerkveni organist:

»Kmalu potem, ko je bil nastavljen Janez Orel za župnega organista v Naklem, je napočil veseli dan župnikovega godu.«

V besedilu se samo poimenovanje organist pogosto pojavlja namesto njegovega imena – tako je namesto z lastnim imenom poimenovan z njegovo funkcijo:

»Organist je vstal, pokropil Ano in se pričel od nje šepetaje poslavljati: /.../«

Iz njegove funkcije lahko sicer sklepamo, da opravlja službo cerkvenega organista in katere naloge le-ta vključuje, vendar so opisi njegovega glasbenega delovanja redki:

»Ko so se toliko navadili, da so se glasovi pravilno ujemali in je basist Andraž dobro zadel figuro, ki jo je imel njegov bas pri besedah »od Jezusa«, je zaprl organist harmonij, kar je pomenilo kot toliko, kakor bi rekel: dovolj je!«

Njegov kontekst pojavljanja je večinoma zunaj cerkve, torej posveten, saj ga spremljamo v vsakdanjih življenjskih situacijah:

»Krčmarica je pogledala iznad pratike in se zasmejala. Organist je vrtil kozarec med prsti, ga nosil do ust in bolj pokušal kakor pil.«

Tudi v besedilu *Mali ljudje* istega avtorja spremljamo organista v njegovem vsakdanjem družinskem življenju, ne pa pri njegovem opravljanju dela organista. Iz sobesedila sicer

dobimo informacijo, da opravlja delo organista v župniji, vendar je tudi tu opisov njegovega glasbenega delovanja malo:

»Janez Godbenik, organist pri župniji Sv. Jurja na Dolenjskem, se je jako mlad oženil.«

»Organist noče premišljevati o njej, vsakokrat odpodi misli, pa se sili ugibati o cerkvenem petju. Tele pesmi iz pesmaric Sv. Cecilije mu niso prav nič po volji.«

Tudi v tem besedilu je poimenovan s funkcijo in ne z lastnim imenom in priimkom. Iz njegove funkcije je izpeljano tudi poimenovanje organistove žene:

»Obrnila se je in odšla skozi vrata. Organistovki so tekle solze iz oči, organist pa je hodil naglo po sobi gor in dol in sam pri sebi ukrepal. Zdaj je konec, je sklenil.«

In celo celotne družine:

»'Glej jo, no, glej jo!' se oglasi še on, potem pa je pri organistovih vse tiho. Otroci spe, oče in mati spita, življenje teče enakomerno dalje: dan za dnem, teden za tednom, mesec za mesecem.«

Organistovko srečamo še v besedilu Prerokovana Frana Saleškega Finžgarja, in sicer spremljamo njeno življenje po smrti moža organista. Motiv organista in organistovke se torej tudi tu nanaša na poimenovanje osebe in ne na dejavnost cerkvenega organista.

Zgolj omembe organista srečamo v besedilu Matevža Haceta *Vaška kronika*, v katerem se ta pojavi v povsem neglasbenem in posvetnem kontekstu:

»Kdo vodi posojilnico? 'Neki organist, izobražen človek /.../'«

V delu Frana Maslja-Podlimbarskega *Tovariš Damjan*:

»Ne zamerite, mož cesarski, vi ste menda brljavi. Meni je pismo trikrat prebral naš organist in tisto se ni tako začelo. Dragega očeta v tem pismu ni najti.«

V besedilu Frana Milčinskega *Dvanajst kratkočasnih zgodbic*:

»Na Osojnem brdu npr. da so imeli namesto nikdar sitega organista izučenega kosa na koru; v kletki da je sedel, ministranti so mu nosili drobnih črvičkov, pri maši pa je faranom zažvižgal Tantum ergo. —«

Po drugi plati se v štirih besedilih Ivana Cankarja organist pojavlja v izrazito cerkvenem oziroma bogoslužnem kontekstu:

»Verniki, organist in pevci – vsi so ostali daleč za njim. Župnik je že prepeval tedeum, ko so bili drugi komaj s povzdigovanjem pri kraju.« (Sveti Janez v Biljkah)

V besedilih Cirila Kosmača zasledimo izraz organist, ki pomeni poklic osebe (v necerkvenem kontekstu):

»Bil je organist in dober pevec, zato je to storil ne samo, kadar se je pripravil k petju, pač pa tudi, kadar se je pripravil k pripovedovanju. Ko je zdaj vse to opravil, je začel pripovedovati s tistim zamolklim, resnim in prizadetim glasom, ki je z njim govoril samo, kadar je pripovedoval.« (Pot v Tolmin)

Organist je tudi tisti, ki igra pri cerkvenem bogoslužju:

»Gospod župnik je stopil pred oltar. Star, kruljav organist nikakor ni mogel najti z leseno nogo pravih pedalov. Orgle so zabučale, naočniki so se mu zameglili in dve solzi sta padli na napis TE DEUM in Veličastno.« (Človek na zemlji)

»Ko sta pokleknila, je zazvonil zvonec pri zakristiji, župnik je pristopil. Črnilogarjev Venc je gonil meh, organist Kobilčer pa je odprl vse registre in trhle orgle so zabučale kakor burja v majavih svislih. Kobilčer je igral svoj najveličastnejši preludij, ki ga je sicer odprl samo na veliko noč, žegnanje in božični dan.« (Tistega lepega dne)

Organist v vseh besedilih torej označuje poklicnega glasbenika v cerkvi. Ta motiv ima dve različici: preko organista spoznavamo tudi njegovo glasbeno dejavnost v cerkvenem okolju, lahko pa se organist pojavlja zgolj kot poklic osebe, ki pa jo spremljamo v vsakdanjih situacijah oziroma v neglasbenem in necerkvenem kontekstu.

3.8.1.2 Motiv orglarja

Motiv orglarja (9) se pojavi v naslednjih besedilih, v katerih najpogosteje označuje cerkvenega glasbenika, ki igra na orgle; v enem primeru tudi izdelovalca orgel:

- Ivan Cankar: *Velika maša* (2),
- Ivan Cankar: *Velika maša/Črtice* 1915–1918 (1),
- Drago Jančar: *Katarina, pav in jezuit* (1),
- Drago Jančar: *Posmehljivo poželenje* (1),
- Josip Jurčič: *Domen* (1),
- Fran Levstik: *Popotovanje od Litije do Čateža* (1),
- Fran Maselj-Podlimbarski: *Tovariš Damjan* (1),
- Ivan Sivec: *Triglavski kralj* (1).

V besedilu *Popotovanje od Litije do Čateža* Frana Levstika je z izrazom orglar poimenovan cerkveni izvajalec na orglah:

»Da se mi ne zameri, ako govorim nekoliko o pevcih, /.../ Bil je dobro dolgo proti koncu svojega života učitelj in orglar v Dobrépoljah, kjer je tudi umrl leta 1841 ali 1842. V pesmih pravijo, da je vsakega prekosil. Zabrenčal je, kadar se je lotil, vsak praznik in vsako nedeljo novo pesem.«

Orglar se v pomenu cerkvenega izvajalca pojavlja tudi v besedilih Ivana Cankarja in Josipa Jurčiča:

»'Te Deum laudamus!' Pred orglami je sedel sam orglar mojster in orgle so zavriskale prod nebu: 'Tedeum!'« (Ivan Cankar: *Velika maša*)

»Cerkveni orglar in učitelj, gospod Krševan, imel je ravno važen popravek doma v svoji hiši.« (Josip Jurčič: *Domen*)

V delih Draga Jančarja motiv orglarja poimenuje cerkvenega glasbenika ali pa se njegova pridevniška izpeljanka pojavlja v pomenu »orgelski«:

»Boben tolče, boben tolče, z zvokom bobna se prebujata Santa Ana, /.../ prebujata orglarja, ki bo z otroškim zborom vadal binkoštni oratorij, in mesarja, ki bo z zanesljivo roko prerezal vrat teletu, /.../« (*Katarina, pav in jezuit*)

»Orglarski zvoki so lajnasto plavali čez strehe četrti in zvaljali z ulic dopoldanske brezdelne ljudi.« (*Posmehljivo poželenje*)

V besedilu *Triglavski kralj* Ivana Sivca pa je na drugi strani orglarski mojster izdelovalec novih orgel:

»Tako sem se že štiri leta pred prvo svetovno vojno dogovoril z orglarskim mojstrom iz Šentvida nad Ljubljano – z gospodom Milavcem – da naredi lepe nove orgle za mojo farno cerkev, radovljiški arhitekt Vurnik, s katerim sva veliko sodelovala, pa mi je naredil načrt za podaljšanje kora.«

Orglar se pojavi tudi v besedilu *Tovariš Damjan* Frana Maslja-Podlimbarskega, v katerem iz konteksta ne moremo razbrati, koga označuje poimenovanje orglar:

»Kar plavajo mi črke po maščobi in se sestavljajo besede, kakršnih vaš orglar morda še videl ni.«

Navedeni primeri ponazarjajo, da se tudi v besedilih kaže dvojno razumevanje izraza orglar. Tako je s tem izrazom poimenovan bodisi izvajalec na orglah bodisi izdelovalec orgel. Čeprav sta navzoča oba pomena, pa je v večini primerov s tem izrazom označen cerkveni izvajalec na orglah, izdelovalca orgel pa zasledimo zgolj v enem besedilu, in sicer v tekstu *Triglavski kralj* Ivana Sivca.

3.8.1.3 Motiv orglavca

Motiv orglavca se pojavi le v besedilu Frana Saleškega Finžgarja *Prerokovana* (2). Orglavec je tu variantni izraz za organista; torej je cerkveni glasbenik, ki igra orgle (in ne koncertni, kot ta izraz opredeljuje SSKJ):

»Orglavec je odprl vse registre, po cerkvi je zagrmelo, ljudje so se usuli iz nje. Fantje prvi, za njimi možje.«

3.8.1.4 Motiv orglanja

Motiv orglanja (18) se pojavi v naslednjih besedilih:

- Drago Jančar: *Nedelja v Oberheimu* (1),
- Simon Jenko: *Jeprški učitelj* (1),
- Janko Kersnik: *Raztreseni listi/Leposlovni podlistki* (4),
- Janko Kersnik: *Rejenčeva osveta* (2),
- Ciril Kosmač: *Pot v Tolmin* (1),
- Fran Levstik: *Popotovanje od Litije do Čateža* (1),
- Florjan Lipuš: *Srčne pege* (1),
- Janez Mencinger: *Moja hoja na Triglav* (1),
- Rado Murnik: *Brakada brez braka in druge humoreske* (1),
- Rado Murnik: *Ženini naše Koprnele* (1),
- Milan Pugelj: *Bela vrana in druge novele (izbor)* (2),
- Fran Saleški Finžgar: *Prerokovana* (1),
- Ivan Sivec: *Triglavski kralj* (1).

V pomenu igranja na orgle se motiv orgel pojavlja v cerkvenem kontekstu, kot na primer v besedilu *Triglavski kralj* Ivana Sivca:

»Kadarkoli stopim v cerkev, sem vedno ponosen tudi na orgle, ki sem jih napravil na Dovjem – celo ob najtežjem času, med vojno! Na njih največkrat orgla naša Micka. Meh ji gonijo mladi fantje in zreli možakarji, pa zato tako glasno zadone.«

Vendar orglanje ni vedno povezano le z orglami. V besedilu *Rejenčeva osveta* Janka Kersnika namreč orglanje pomeni igranje na orglice:

»Pri tem preiskovanju je zadel zopet ob orglice v žepu in vsa žalost, vsa boleost mu ni mogla zabraniti, da jih ni izvlekel ter jel veselo orglati tja v jasni, mirni dan.«

V posameznih primerih pa iz sobesedila ne moremo razbrati niti cerkvenega konteksta niti povezave z orglami kot glasbenim instrumentom:

»Vekomaj čast in hvala tebi in pa tvojim velekoristnim naukom! Vse žive dni ti bova orglala hvalo moja Zlatka in jaz, zlasti lepo pa tedaj, kadar bova s pravim dramatičnim ognjem vestno in marljivo ponavljala in popravljala medeno predstavo presladkega prvega poljuba!« (Rado Murnik: Brakada brez braka in druge humoreske)

Opazovanje širših besedilnih kontekstov pojavljanja motiva orgljanja je pokazalo, da orgljanje večinoma označuje igranje na orgle, in sicer vedno v cerkvenem kontekstu. V posameznih primerih, tj. v besedilu *Rejenčeva osveta* Janka Kersnika, pa je s tem izrazom poimenovano tudi igranje na orglice. V tem primeru so tudi z izrazom orgle dejansko poimenovane orglice.

3.8.1.5 Motiv orgel

Pogosto se kot motiv pojavi samo glasbilo orgle (127), in sicer v naslednjih besedilih:

- Ivan Cankar: Aleš iz Razora (2),
- Ivan Cankar: Kralj Malhus (1),
- Ivan Cankar: Kurent (1),
- Ivan Cankar: Marta in Magdalena (1),
- Ivan Cankar: *Na klancu* (3),
- Ivan Cankar: Nedelja (1),
- Ivan Cankar: Neznana pesem (1),
- Ivan Cankar: Novela doktorja Grudna (1),
- Ivan Cankar: Polnočnica (1),
- Ivan Cankar: Velika maša (6),
- Ivan Cankar: Velika maša/
Črtice 1915–1918 (5),
- Ivan Cankar: *Življenje in smrt Petra Novljana* (2),
- Fran Detela: *Malo življenje* (6),
- Fran Detela: Svetloba in senca (2),
- Fran Erjavec: Šaljivi potopisi (3),
- Matevž Hace: *Komisarjevi zapiski* (1),
- Matevž Hace: *Vaška kronika* (2),
- Gitica Jakopin: Bani (1),
- Janez Jalen: *Ovčar Marko* (1),
- Drago Jančar: *Katarina, pav in jezuit* (5),
- Drago Jančar: Nedelja v Oberheimu (1),
- Drago Jančar: *Posmehljivo poželenje* (4),
- Drago Jančar: *Zvenenje v glavi* (2),
- Josip Jurčič: *Sosedov sin* (1),
- Janko Kersnik: Jara gospoda (1),
- Janko Kersnik: *Rejenčeva osveta* (2),
- Ciril Kosmač: *Balada o trobenti in oblaku* (2),
- Ciril Kosmač: Božična noč v ječi (2),
- Ciril Kosmač: Božično pismo iz celice 589 (1),
- Ciril Kosmač: Človek na zemlji (1),
- Ciril Kosmač: Na sveti večer (1),
- Ciril Kosmač: Pomlad s čapljo (1),
- Ciril Kosmač: *Pomladni dan* (2),
- Ciril Kosmač: *Tantadruj* (1),
- Ciril Kosmač: Težka nedelja (1),
- Ciril Kosmač: Tistega lepega dne (2),

- Zofka Kvedrova: Misterij žene (1),
- Fran Levstik: Sveti doktor Bežanec v Tožbanji vasi (1),
- Florjan Lipuš: *Zmote dijaka Tjaža* (1),
- Miroslav Malovrh: *Opatov praporščak* (1),
- Janez Mencinger: Moja hoja na Triglav (1),
- Rado Murnik: *Lepi janičar* (1),
- Boris Pahor: *Na sipini* (1),
- Jan Plestenjak: *Mlinar Bogataj* (1),
- Ivan Pregelj: Dom gospe matere Serafine (4),
- Milan Pugelj: Bela vrana in druge novele (izbor) (1),
- Milan Pugelj: *Mali ljudje* (1),
- Miha Remec: *Iksia ali slovo živostrojnega človeka* (1),
- Miha Remec: *Mana* (1),
- Fran Saleški Finžgar: *Prerokovana* (5),
- Ivan Sivec: *Kruh ponoči spi* (1),
- Ivan Sivec: *Triglavski kralj* (17),
- Josip Stritar: Gospod Mirodolski (1),
- Rudi Šeligo: *Triptih Agate Schwarzkobler* (7),
- Gustav Šilih: *Beli dvor* (1),
- Ivan Tavčar: Janez Sonce (1),
- Janez Trdina: *Bajke in povesti o Gorjancih* (1),
- Ivan Zorec: *Stiški svobodnjak* (3),
- Ivan Zorec: *Stiški tlačan* (2).

Orgle so v večini besedil cerkveni instrument, na katerega igra organist in tako sodeluje pri mašnem bogoslužju; v posameznih primerih so z izrazom orgle poimenovani tudi drugi instrumenti. V manjšem obsegu se orgle pojavljajo zgolj kot bežne omembe v povsem vsakdanjih posvetnih situacijah, v enem besedilu pa orgle nastopajo v funkciji koncertnega instrumenta, ki je še vedno postavljen v cerkveni kontekst. Zato bodo v nadaljevanju predstavljeni vsi štirje vidiki pojavljanja orgel in besedila, v katerih so ti vidiki zastopani. Izmed besedil, v katerih so orgle bogoslužno glasbilo, bodo za ilustracijo predstavljena le posamezna besedila. Obseg teh je namreč precej velik, poleg tega so si situacije precej podobne.

V besedilih Ivana Cankarja so orgle običajno cerkveni instrument, ki se pojavlja večinoma v okviru igranja pri bogoslužju:

»Duhovnik se je prikazal pred oltarjem in na koru so zabučale orgle.« (Neznana pesem)

»V svečanih oblekah so stopili duhovniki pred oltar in na koru so se oglasile orgle.« (Polnočnica)

»Ko je stopil župnik pred oltar, so se oglasile orgle, njih glas pa je bil hripav in neubran, zvoki so se lovili in prevračali brez cilja. /.../ na visokem stolu pred orglami je sedel mladoleten učenec; /.../« (Velika maša)

V Noveli doktorja Grudna istega avtorja in v besedilu Bani Gitice Jakopin pa so orgle kot mogočno in slovesno glasbilo uporabljene zgolj kot primera in se pojavljajo v vsakdanji situaciji:

»Vezal je dolgo napitnico, /.../ Spremljal ga je, slovesnim in bobnečim orglam podoben, Travnov globoki krohot ... Napitnica je bila pri kraju, zazveneli so kozarci, vino se je razlivalo.« (Novela doktorja Grudna)

»Spet jo je odneslo, tokrat v mehke prepade, odmevajoče v mogočnih, neizrekljivih polnih tonih, kakršni pribučiijo iz starih orgel.« (Bani)

V opusu Frana Detele zasledimo motiv orgel v dveh besedilih. V delu Svetloba in senca se pojavijo kot cerkveni instrument:

»Najljubše bi ji bilo, če bi bila vsa cerkev tiha in prazna, brez podob, brez olepšav, brez orgel in petja.«

V besedilu *Malo življenje* pa so z izrazom orgle poimenovane harmonike, zato se tudi pojavljajo v posvetnem kontekstu:

»'Mati', je rekel še davi, 'zdajle se pa napravim, da grem k Rozalki. Harmoniko mi dajte sem! Kako se bo zavzela, kadar prigodem gori!' Jaz grem po orgle, ta čas je pa umrl, oh, oh!«

Podobno tudi v *Rejenčevi osveti* Janka Kersnika, kjer so z izrazom orgle dejansko poimenovane orglice, kar lahko razberemo iz sledečega konteksta:

»'No, pa to je premalo za take orgle! Pa naj bo, ker si ti, bom pa pustil!' rekel je oni, spoznavši kakega kupovalca ima pred seboj, ter vrgel petici, ki sta preplačali orgle, v predal pred seboj. Marko pa je z neznanim veseljem spravil orglice v žep in jih tiščal kakor največji zaklad.«

V Jari gospodi istega avtorja pa so orgle cerkveni instrument:

»Tako je šumelo od ust do ust, od ušesa do ušesa in, šele ko so po naporu cerkovnikovga pomočnika zapele orgle, poleglo se je šepetanje. Po končani maši pa je hitela govorica z ljudmi na vse štiri strani.«

Orgle so cerkveni instrument tudi v zgoraj navedenih besedilih Frana Erjavca, Matevža Haceta, Josipa Jurčiča, Cirila Kosmača, Zofke Kvedrove, Frana Levstika, Florjana Lipuša, Miroslava Malovrha, Rada Murnika, Borisa Pahorja, Jana Plestenjaka, Ivana Preglja, Milana Puglja, Frana Saleškega Finžgarja, Josipa Stritarja, Gustava Šiliha, Ivana Tavčarja, Janeza Trdine in Ivana Zorca. V Jurčičevem *Sosedovem sinu* na primer spremljajo cerkveni poročni obred:

»Ministrant požvenketa, orgle zapoje, maša se ima začeti, neveste ni, žen ni!«

V *Vaški kroniki* Matevža Haceta pa petje božičnih pesmi:

»Šli so na kor. Zabučale so orgle in med mašo so prepevali božične pesmi.«

Orgle so cerkveno glasbilo tudi v besedilih Draga Jančarja. Ta jih v dveh besedilih še natančneje opredeli: v enem zasledimo električne, v drugem pa parne orgle:

»In tako so med zvoki električnih orgel in kitar prihajali med zidove tudi odmevi velikih bitk in sij požarov, /.../« (*Zvenenje v glavi*)

»Z okornega rečnega parnika so se oglasile piščali, menda parne orgle. Orgle na paro, kdo je že kaj takega slišal? Spominjale so na neki ljudski instrument, na zvezane votle trse.« (*Posmehljivo poželenje*)

Orgle kot koncertni instrument se pojavijo le v besedilu Mana Miha Remca, pa še tu niso postavljene v dvorano, ampak v cerkev:

»Že spet me je prevzela otožnost: ta čas se ne bo nikoli več povrnil, nikoli več ne bom odkrival Jadrana z vonjem, pogledom in vsemi drugimi čutili. Orgelski koncert v hvarski katedrali, Dioklecijanova palača v Splitu, /.../«

Najpogosteje se pojavljajo v besedilu *Triglavski kralj* Ivana Sivca, kjer je eno poglavje z naslovom *Nove orgle* posvečeno prav obravnavanemu instrumentu. Tudi tu so orgle cerkveni instrument. Navedeno poglavje opisuje naročilo novih orgel in potek njihove izdelave. Nato je podan sledeči opis samih orgel, ki je izmed vseh besedil v takšnem obsegu in tako podrobno prisoten le v tem tekstu:

»Dovške orgle niso kar tako! Imajo dvanajst pojočih in enajst kombiniranih, skupaj torej enaindvajset registrov. Poleg tega pa devet zvez in štiri zbiralnike. Pnevmatični sistem je zelo dober. Za kombinacijo je okoli tisoč petsto svinčenih cevi. Orgelsko omaro je naredil Milavec za tisoč kron, notranji del in piščali pa so stale kar šestkrat več. Pa tudi zlatenje in okrasitev nista bila zastoj. Povrhu so me drago stala še zidarska dela. Zato je bilo na koncu videti, da bom zaradi orgel sredi vojne čisto v resnici - bankrotiral!«

Motiv orgel je torej največkrat postavljen v cerkveni kontekst, saj označuje cerkveni instrument, na katerega pri maši igra organist. Orgle spremljajo različne bogoslužne slovesnosti, tudi poroko. Tako imajo največkrat cerkveno oziroma bogoslužno funkcijo, enkrat pa nastopijo tudi kot koncertno glasbilo, ki pa je še vedno postavljeno v cerkev,

in sicer v besedilu Mana Miha Remca. V posameznih primerih so z izrazom orgle poimenovane tudi orglice in harmonika: orglice v tekstu *Rejenčeva osveta* Janka Kersnika, harmonika pa v besedilu *Malo življenje* Frana Detele. Opisi orgel pogosto poudarjajo mogočnost in slovesnost tega glasbila.

4 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu je z metodo korpusne analize obravnavan motiv glasbe in glasbenika v slovenski pripovedni prozi. Gradivo za iskanje motivov v besedilih je predstavljal besedilni korpus na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU Nova beseda. Izbor ključnih besed, ki so s področja glasbe, sem sprva oblikovala predvsem intuitivno in asociativno ter na podlagi lastnega védenja o glasbi. Nato sem prvotni seznam dopolnila z iskalnimi besedami, ki so se izkazale za relevantne v mojem stiku z gradivom in skozi branje. Z ozirom na pogostost pojavljanja posamezne iskalne besede oz. iskalnega niza s prvotnega seznama sem namreč za branje izbrala šest del slovenske pripovedne proze in kategorije določala bodisi v celotnem delu bodisi v izbranih poglavjih. Na podlagi tega sem oblikovala kategorialni sistem, ki strnjeno in sistematično ponazarja motive glasbe v pripovednih delih slovenske književnosti. Pri tem sem vsaki kategoriji in podkategoriji pripisala literarna besedila, v katerih so zastopani posamezni motivi. Izkazalo se je, da se oba načina določanja kategorij za obdelavo dopolnjujeta. Kategoriziranje skozi branje je potrdilo, da je bil prvotni seznam oblikovan v pravo smer in da je bila večina iskalnih besed ustrezno izbrana. Hkrati pa me je branje pripeljalo do nekaterih čisto novih motivov oz. kategorij, ki sem jih v prvem koraku spregledala.

Iz korpusa Nova beseda se je pri iskanju izkristaliziralo skupno 328 proznih del, v katerih so bili glasbeni motivi in so delo 54 različnih avtorjev. V njih se pojavi skupno 4860 motivov glasbe in glasbenika, ki vključujejo 74 različnih glasbenih motivov. Frekvence pojavljanja glasbene terminologije so pokazale, da se v slovenski pripovedni prozi najpogosteje pojavljajo glasbila (2141 pojavitev) in glasbeni izvajalci (1524), v nekoliko manjšem obsegu pa splošna glasbena terminologija (915). Manj izrazita so glasbena dela (133), glasbene zvrsti (110) in glasbene ustanove (37). Med glasbili so z ozirom na frekvenco najpogostejša glasbila s tipkami (859), sledijo jim trobila (429), brenkala (291), godala (259), tolkala (170) in pihala (94) z najmanjšim številom pojavitev. Med glasbenimi izvajalci pa so najpogostejši pevci in pevke (598) ter godci (400); poleg teh se številčno pojavljajo tudi godbeniki oziroma godba (277). Z vidika avtorjev so glasbeni motivi najpogostejši v besedilih Ivana Cankarja (534 pojavitev),

Frana Milčinskega (427 pojavitev) in Draga Jančarja (405 pojavitev). Pri Jančarju so ti motivi tudi najbolj raznoliki; v njegovih besedilih sem namreč zasledila kar 47 različnih glasbenih motivov.

Izkazalo se je, da je glasbena motivika v obravnavanih pripovednih delih slovenske književnosti zelo bogata. Zato sem za temeljitejšo analizo korpus za obravnavo zamejila in izbrala kategorijo glasbil, ki je najbolj številčna in raznolika, saj vključuje 49 različnih motivov. Motive glasbil sem opazovala z vidika časa, tj. literarnih obdobij, v katerih se pojavljajo, in regionalne pripadnosti avtorjev. Število pojavitev glasbil v posameznih obdobjih je pokazalo, da je v besedilih z ozirom na čas nastanka opazna tendenca po vedno večji raznolikosti glasbil. Tako v besedilih realizma, tj. prvega obravnavanega obdobja, sicer opazimo glasbila vseh šestih skupin instrumentov, vendar manjše število različnih glasbil. V vsakem naslednjem obdobju pa srečamo znotraj skupin vedno bolj raznolike instrumente. Opazovanje glasbil z vidika regionalnosti pa je pripeljalo do ugotovitve, da so določene povezave opazne oziroma nakazane. Zasledila sem dve možni povezavi. Prva se kaže v besedilu Ferija Lainščka *Namesto koga roža cveti*, ki prikazuje prekmurske cigane. V tem besedilu izmed glasbenih motivov najpogosteje nastopa motiv violine (gosli), ki je eden izmed značilnih instrumentov ciganske glasbe. Drugo povezavo med regionalno pripadnostjo avtorja, krajem dogajanja v besedilu in motivom glasbila pa sem opazila v treh povestih Josipa Vandota *Kekec na hudi poti*, *Kekec nad samotnim breznom* in *Kekec na volčji sledi*, katerih dogajanje je postavljeno v alpski svet. V teh besedilih namreč pogosto nastopajo citre, ki so kot ljudsko glasbilo v rabi prav na tem območju, tj. na območju Alp in v predgorju. Ne moremo pa glasbil na splošno povezovati s prostori in z regijami.

Glede na število pojavitev je v slovenskih pripovednih delih med glasbili najmanj izrazita motivika pihal (94 pojavitev). To je tudi pričakovano, saj pihala z izjemo orglic v vsakdanjem muziciranju niso posebej pogosta. Kljub temu je motivika pihal raznolika: obsega vsa pihala klasičnega simfoničnega orkestra (flavta, fagot, klarinet, oboa, saksofon) in ljudska pihala (dude, orglice in trstenke). Izmed pihal se najpogosteje pojavljajo orglice (31 pojavitev), in sicer največkrat v besedilu *Rejenčeva osveta* Janka Kersnika (15). Orglice pričakovano nastopajo zgolj kot solistično glasbilo ljudskega muziciranja, medtem ko lahko ostala pihala zasledimo tudi v komornih ali

večjih zasedbah. Nekoliko pogostejše so zastopana tolkala (170 pojavitev). Med njimi je daleč najbolj izrazit boben (143 pojavitev) v besedilih Draga Jančarja *Katarina pav in jezuit* (26) ter *Posmehljivo poželenje* (17). Ta se pogosto pojavlja v kontekstu klicarjev z bobni, ki so javno razglašali mestne oziroma občinske uredbe, ali mestnih biričev. V manjši meri so bobni muziciranju namenjeno glasbilo znotraj godbe oziroma solistično glasbilo. Skupino godal (259 pojavitev) sestavljajo glasbila, ki jih zasledimo v različnih glasbenih zasedbah, vse od solističnih in komornih do orkestralnih, kar se kaže tudi v obravnavanih besedilih. Med godali so najbolj izrazite gosli (129), npr. v besedilu Kurent Ivana Cankarja (19), in sopomensko poimenovanje violina (94), v besedilu *Petelinji zajtrk* Ferija Lainščka (54). Pri obravnavi besedil me je presenetilo, da so pojavitve godal, z izjemo gosli in violine, relativno redke. Pričakovala sem namreč, da bodo tudi ostala godala zastopana v večjem obsegu. V primerjavi z godali so pogostejša brenkala (291 pojavitev). To skupino sestavljajo predvsem ljudska glasbila, ki se pojavljajo večinoma v kontekstu ljudskega muziciranja. Brenkala najpogosteje nastopajo kot solistično glasbilo, ki se mu pogosto pridruži še petje. Na podlagi tradicije ljudskega muziciranja so glede na frekvenco pričakovano najpogostejše citre (118), in sicer so najbolj izrazite v treh besedilih Josipa Vandota: *Kekec na volčji sledi* (44), *Kekec na hudi poti* (26) in *Kekec nad samotnim breznom* (9). Še pogostejše nastopajo trobila (429 pojavitev). Med njimi je najizrazitejša trobenta (245), predvsem v besedilu Cirila Kosmača *Balada o trobenti in oblaku* (125). Podobno kot bobni iz skupine tolkal imajo tudi trobila predvsem funkcijo signalnega instrumenta. Za razliko od bobnov pa se trobila pojavljajo v vojnem kontekstu. V manjšem obsegu so namenjena glasbenemu muziciranju. Glede na frekvenco so v obravnavanih besedilih najpogostejše zastopana glasbila s tipkami (859 pojavitev). Ta skupina je z ozirom na kontekst pojavljanja posameznega glasbila najbolj raznolika. Medtem ko se večina glasbil ostalih skupin pogosto pojavlja v kontekstu ljudskega muziciranja, so glasbila s tipkami z izjemo harmonike, ki je izrazito ljudski instrument, manj vezana na kontekst ljudskih godcev. Orgle so vezane predvsem na cerkveni oziroma bogoslužni kontekst, na domače oziroma salonsko okolje pa klavir, pianino, čembalo in harmonij.

Izmed vseh glasbil se najpogosteje pojavljajo orgle (297 pojavitev), ki so bile predmet nadaljnje temeljitejše analize. Pri analizi sem opazovala širši besedilni kontekst vsake pojavitve tega motiva in nato predstavila kontekste pojavljanja motiva orgel. Ta je, kot

je tudi bilo pričakovano, vezan predvsem na cerkveno okolje, natančneje na spremljanje cerkvenega bogoslužja. Motivika orgel v besedilih obsega 5 različnih motivov: (1) motiv orgel (s pridevniško izpeljanko orgelski), (2) motiv orgljanja kot dejavnost izvajalca na orglah; izvajalec oziroma uporabnik glasbila pa je označen s tremi različnimi motivi: najpogosteje je poimenovan z izrazom (3) organist, v veliko manjši meri z izrazoma (4) orglar in (5) orglavec. Motiv orgel je največkrat postavljen v cerkveni kontekst, saj označuje cerkveni instrument, na katerega pri maši igra organist. Orgle spremljajo različne bogoslužne slovesnosti, tudi poroko. Poleg bogoslužne vloge enkrat orgle zasledimo v funkciji koncertnega glasbila, ki pa je še vedno postavljeno v cerkev. V posameznih primerih so z izrazom orgle poimenovane tudi orglice in harmonika. Tudi motiv orgljanja, v pomenu igranja na orgle, se vedno pojavlja v cerkvenem kontekstu. Poleg tega orgljanje označuje tudi igranje na orglice. V tem primeru so z izrazom orgle dejansko poimenovane orglice. Motiv organista v vseh besedilih označuje poklicnega glasbenika v cerkvi. Ta motiv ima dve različici: preko organista spoznavamo tudi njegovo glasbeno dejavnost v cerkvenem okolju, lahko pa se organist pojavlja zgolj kot poklic osebe, ki jo spremljamo v vsakdanjih situacijah oziroma v neglasbenem in necerkvenem kontekstu. Motiv orglarja poimenuje izvajalca na orglah, v enem besedilu pa izdelovalca orgel. Motiv orglavca se pojavi le v enem besedilu, in sicer je variantni izraz za organista; torej je cerkveni glasbenik, ki igra na orgle. Iz besedilnega konteksta pojavljanja vseh motivov orgel je opazno pogosto poudarjanje mogočnosti in slovesnosti tega glasbila.

Na podlagi analize lahko sklenem, da je motiv glasbe in glasbenika v slovenski pripovedni prozi nedvomno pomemben motiv. Nastopa namreč v številnih literarnih besedilih, pri številnih avtorjih različnih literarnih obdobj. Čeprav je motivika glasbe v pripovednih delih slovenske književnosti, ki so vključena v korpus Nova beseda, torej izjemno bogata, kar ponazarjajo visoke frekvence pojavitev, pa ostaja glasba v obravnavanih pripovednih delih v glavnem na motivni ravni in ne prerašča v (glavno) temo.

5 VIRI IN LITERATURA

Viri:

- Nova beseda – Besedilni korpus na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html. 1. 10. 2011.
- Slovenska kmečka povest. Podatkovna zbirka. <http://www.ff.uni-lj.si/slovjez/mh/zgrom/>. 15. 10. 2011.
- Slovenski zgodovinski roman. Podatkovna zbirka. <http://www.ff.uni-lj.si/slovjez/mh/zgrom/>. 15. 10. 2011.
- Wikivir. http://sl.wikisource.org/wiki/Glavna_stran. 1. 2. 2012.
- COBISS.SI. <http://cobiss4.izum.si/>. 15. 10. 2011
- ISJ ZRC SAZU: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>. 8. 2. 2012.
- Ivan Cankar. Kurent. *Zbrano delo*, 18. Ur. Janez Logar in France Bernik. Ljubljana: DZS, 1973 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 49–111.
- Ivan Cankar. Potepuh Marko in kralj Matjaž. *Zbrano delo*, 13. Ur. Janez Logar in France Bernik. Ljubljana: DZS, 1973 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 7–95.
- Drago Jančar. *Posmehljivo poželenje*. Ljubljana: Tiskarna Ljubljana, 1993.
- Ciril Kosmač. *Balada o trobenti in oblaku*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978.
- Feri Lainšček. *Namesto koga roža cveti*. Ljubljana: Prešernova družba, 1991.
- Fran Saleški Finžgar. *Pod svobodnim soncem: povest davnih dedov*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978.

Literatura:

- Miran Hladnik. Količinske in empirične raziskave literature. *Slavistična revija* 43/3 (1995). 319–340.

- Udo Kuckartz. *Einführung in die computergestützte Analyse qualitativer Daten*. 2. aktualisierte und erweiterte Auflage. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007.
- Urška Perenič. *Empirično-sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2010 (Slavistična knjižica, 16).
- Urška Perenič. K računalniško podprtim empiričnim raziskavam literature. *Primerjalna književnost* 32/1 (2009). 195–200.
- *Glasba*. Leksikoni Cankarjeve založbe. Ur. Ksenja Dolinar. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1981.
- Ulrich Michels. *Glasbeni atlas*. Prev. Primož Kuret in Edo Škulj. Ljubljana: DZS, 2002.
- Edo Škulj. *Orglarstvo*. Knjižnica cerkvenega glasbenika. Zbirka 7. Priročnik za organiste. 10. zv. Ljubljana: Družina, 1996.

6 PRILOGA

Korpus besedil, v katerih zasledimo motiv glasbe in glasbenika ter so bila predmet obravnave:

1. Anton Brecelj: *Zdrav kolikor hočeš/Zdravnikovi spomini*
2. Ivan Cankar: A jaz pojdem
3. Ivan Cankar: Ada
4. Ivan Cankar: Albert
5. Ivan Cankar: Aleš iz Razora
6. Ivan Cankar: Brez doma
7. Ivan Cankar: Brezimenec
8. Ivan Cankar: Budalo Martinec
9. Ivan Cankar: Cigarete/Črtice
10. Ivan Cankar: Človek
11. Ivan Cankar: Domov
12. Ivan Cankar: Dana/Volja in moč
13. Ivan Cankar: Don Alfonzo/Črtice
14. Ivan Cankar: Gospa Judit
15. Ivan Cankar: Gospod stotnik
16. Ivan Cankar: Gospodična
17. Ivan Cankar: *Grešnik Lenart*
18. Ivan Cankar: Hiša Marije Pomočnice
19. Ivan Cankar: *Hlapec Jernej in njegova pravica*
20. Ivan Cankar: Jakobovo hudodelstvo
21. Ivan Cankar: Jesenske noči
22. Ivan Cankar: Idealizem v kavarni
23. Ivan Cankar: Iz druge plati/Črtice 1914
24. Ivan Cankar: Iz Ottakringa v Oberhollabrunn
25. Ivan Cankar: Jadac
26. Ivan Cankar: Kadet Milavec
27. Ivan Cankar: Kako je gospod adjunkt rešil svojo čast
28. Ivan Cankar: Kancelist Jareb
29. Ivan Cankar: Koncert na vrtu
30. Ivan Cankar: Kralj Malhus
31. Ivan Cankar: Krčmar Elija/Troje povesti
32. Ivan Cankar: Krivica (druga obdelava)
33. Ivan Cankar: *Križ na gori*

34. Ivan Cankar: *Krpanova kobilica*
35. Ivan Cankar: *Krona*
36. Ivan Cankar: *Kurent*
37. Ivan Cankar: *Lavrin*
38. Ivan Cankar: *Marko, Luka in Dioniz*
39. Ivan Cankar: *Marta*
40. Ivan Cankar: *Marta in Magdalena*
41. Ivan Cankar: *Martin Kačur*
42. Ivan Cankar: *Melodije/Črtice 1914*
43. Ivan Cankar: *Milan in Milena*
44. Ivan Cankar: *Mimi*
45. Ivan Cankar: *Mimo življenja*
46. Ivan Cankar: *Mira/Volja in moč*
47. Ivan Cankar: *Moj kabinet*
48. Ivan Cankar: *Moje življenje*
49. Ivan Cankar: *Monna Lisa/Črtice 1911–1913*
50. Ivan Cankar: *Na Drenovem*
51. Ivan Cankar: *Na klancu*
52. Ivan Cankar: *Na izprehodu*
53. Ivan Cankar: *Na večer*
54. Ivan Cankar: *Nagnilo se je sonce/Črtice 1911–1913*
55. Ivan Cankar: *Nedelja*
56. Ivan Cankar: *Nezadovoljnost*
57. Ivan Cankar: *Neznana pesem*
58. Ivan Cankar: *Nina*
59. Ivan Cankar: *Njen grob*
60. Ivan Cankar: *Novela doktorja Grudna*
61. Ivan Cankar: *Novo življenje*
62. Ivan Cankar: *Ob smrtni postelji*
63. Ivan Cankar: *Obnemelost*
64. Ivan Cankar: *Opereta/Črtice 1914*
65. Ivan Cankar: *Otrok se smeje*
66. Ivan Cankar: *Ottakring/Črtice 1914*
67. Ivan Cankar: *Pismo*
68. Ivan Cankar: *Pobratimi*
69. Ivan Cankar: *Pogovor pod lipo/Črtice 1915–1918*
70. Ivan Cankar: *Polikarp*
71. Ivan Cankar: *Polnočnica*

72. Ivan Cankar: Ponižana umetnost/Nezbrane črtice 1900–1902
73. Ivan Cankar: Potepuh Marko in kralj Matjaž
74. Ivan Cankar: Popotovanje Nikolaja Nikiča
75. Ivan Cankar: Pozdrav iz domovine
76. Ivan Cankar: Pravica za pravico
77. Ivan Cankar: *Pred ciljem*
78. Ivan Cankar: Pred pragom
79. Ivan Cankar: Ranjenci
80. Ivan Cankar: Razbojnik Peter
81. Ivan Cankar: Slavnostni govor
82. Ivan Cankar: Smrt kontrolorja Stepnika
83. Ivan Cankar: Sonce
84. Ivan Cankar: Strah
85. Ivan Cankar: Sveti Janez v Biljkah
86. Ivan Cankar: Tičnica
87. Ivan Cankar: *Tinica*
88. Ivan Cankar: Tisti lepi večeri/Vinjete
89. Ivan Cankar: Tovariš Severin/Črtice
90. Ivan Cankar: Tujci
91. Ivan Cankar: Utrinek iz mladosti/Črtice 1914
92. Ivan Cankar: Vaški farizej
93. Ivan Cankar: Velika maša/Črtice 1915–1918
94. Ivan Cankar: Veselejša pesem
95. Ivan Cankar: Vojska na Prisojnici
96. Ivan Cankar: V čakalnici
97. Ivan Cankar: V marcu/Črtice
98. Ivan Cankar: V poletnem soncu
99. Ivan Cankar: V salonu gospe Tratnikove
100. Ivan Cankar: Z druge plati/Črtice 1914
101. Ivan Cankar: Zaljubljena fantazija
102. Ivan Cankar: Zgodba o dveh mladih ljudeh/Troje povesti
103. Ivan Cankar: Zgodba o grbcu
104. Ivan Cankar: *Življenje in smrt Petra Novljana*
105. Janez Cigler: *Sreča v nesreči*
106. Fran Detela: *Malo življenje*
107. Fran Detela: Spominska plošča in druge humoreske
108. Fran Detela: Svetloba in senca
109. Fran Detela: *Tujski promet*

110. Fran Detela: *Veliki grof*
111. Fran Erjavec: Avguštin Ocepek
112. Fran Erjavec: Huzarji na Polici
113. Fran Erjavec: Šaljivi potopisi
114. Fran Erjavec: *Živalske podobe*
115. Nataša Gale: Fran Gestrin
116. Matevž Hace: *Komisarjevi zapiski*
117. Matevž Hace: *Naši obrazi*
118. Matevž Hace: *Tihotapci*
119. Matevž Hace: *Vaška kronika*
120. Miran Hladnik: Kmečka povest iz polpreteklega časa
121. Gitica Jakopin: Bani
122. Gitica Jakopin: Na svoje gosli zaigram
123. Gitica Jakopin: Rasla je jelka do neba
124. Gitica Jakopin: *Slovo od deklišтва*
125. Gitica Jakopin: *Žarometi*
126. Janez Jalen: *Bobri (1 – Sam, 2 – Rod, 3 – Vrh)*
127. Janez Jalen: *Ovčar Marko*
128. Drago Jančar: *Dve sliki*
129. Drago Jančar: *Galjot*
130. Drago Jančar: *Katarina, pav in jezuit*
131. Drago Jančar: Krištof
132. Drago Jančar: Nedelja v Oberheimu
133. Drago Jančar: Noč nasilja
134. Drago Jančar: Ostanki zgodbe
135. Drago Jančar: *Petintrideset stopinj*
136. Drago Jančar: Pisma iz drugega sveta
137. Drago Jančar: *Prikazen iz Rovenske*
138. Drago Jančar: *Posmehljivo poželenje*
139. Drago Jančar: Romanje gospoda Houžvičke
140. Drago Jančar: Sanje Vilija Finka
141. Drago Jančar: *Severni sij*
142. Drago Jančar: V Filisteji
143. Drago Jančar: Ultima creatura
144. Drago Jančar: *Zalezovanje človeka*
145. Drago Jančar: Zgodba o očesih
146. Drago Jančar: *Zoževanje prostora*
147. Drago Jančar: *Zvenenje v glavi*

148. Drago Jančar: Zmota v osebi
149. Simon Jenko: Jeprški učitelj
150. Simon Jenko: Tilka
151. Josip Jurčič: *Cvet in sad*
152. Josip Jurčič: *Deseti brat*
153. Josip Jurčič: *Doktor Zober*
154. Josip Jurčič: *Domen*
155. Josip Jurčič: Hči mestnega sodnika
156. Josip Jurčič: *Jurij Kozjak, slovenski janičar*
157. Josip Jurčič: *Lepa Vida*
158. Josip Jurčič, Janko Kersnik: *Rokovnjači*
159. Josip Jurčič: *Sosedov sin*
160. Josip Jurčič: Spomini starega Slovenca
161. Janko Kersnik: Agitator
162. Janko Kersnik: Ciklamen
163. Janko Kersnik: Gospod Janez
164. Janko Kersnik: Jara gospoda
165. Janko Kersnik: Kmetske slike
166. Janko Kersnik: Lutrski ljudje
167. Janko Kersnik: Na Žerinjah
168. Janko Kersnik: Raztreseni listi/Leposlovni podlistki
169. Janko Kersnik: *Rejenčeva osveta*
170. Janko Kersnik: Testament
171. Franjo Kolenc: *A njega ni ...*
172. Sonja Koranter: Čebelji roj
173. Sonja Koranter: Golobji vodnjak
174. Sonja Koranter: *Sonata za Cezarja in diamante*
175. Sonja Koranter: Srečal me je Buda
176. Sonja Koranter: Soška postrv
177. Sonja Koranter: *Trinajsti srebrnik*
178. Ciril Kosmač: *Balada o trobenti in oblaku*
179. Ciril Kosmač: Božična noč v ječi
180. Ciril Kosmač: Božično pismo iz celice 589
181. Ciril Kosmač: Cerkovnik Martin
182. Ciril Kosmač: Človek na zemlji
183. Ciril Kosmač: Gornje mesto
184. Ciril Kosmač: Hiša št. 14
185. Ciril Kosmač: Hodil po zemlji sem naši ...

186. Ciril Kosmač: Kraška simfonija
187. Ciril Kosmač: Na sveti večer
188. Ciril Kosmač: Na svoji zemlji
189. Ciril Kosmač: *Očka orel*
190. Ciril Kosmač: Ogorek
191. Ciril Kosmač: Pomlad s čapljo
192. Ciril Kosmač: *Pomladni dan*
193. Ciril Kosmač: Poletje
194. Ciril Kosmač: Pot v Tolmin
195. Ciril Kosmač: Potepuh Najdu
196. Ciril Kosmač: *Pravljica o maku*
197. Ciril Kosmač: *Prazna ptičnica*
198. Ciril Kosmač: Reka
199. Ciril Kosmač: Študenta Petra povest o materi
200. Ciril Kosmač: *Tantadruj*
201. Ciril Kosmač: Težka nedelja
202. Ciril Kosmač: Tistega lepega dne
203. Ciril Kosmač: Zlato
204. Ciril Kosmač: Življenje in delo Venca Poviškaja
205. Alojz Kraigher: Peter Drozeg
206. Slavko Krušnik: *Smeh stoletij*
207. Zofka Kvedrova: Iskre
208. Zofka Kvedrova: Misterij žene
209. Zofka Kvedrova: Njeno življenje
210. Zofka Kvedrova: *Veliki in mali ljudje*
211. Feri Lainšček: Mislica/Deset pravljič
212. Feri Lainšček: *Namesto koga roža cveti*
213. Feri Lainšček: *Petelinji zajtrk*
214. Andrej Lenarčič: *Slovenska zgodba*
215. Fran Levstik: *Popotovanje od Litije do Čateža*
216. Fran Levstik: Sveti doktor Bežanec in Tožbanji vasi
217. Milan Lipovec: Čubejska prigoda
218. Florjan Lipuš: *Srčne pege*
219. Florjan Lipuš: *Zmote dijaka Tjaža*
220. Bogomir Magajna: Nirvana
221. Miroslav Malovrh: *Na devinski skali*
222. Miroslav Malovrh: *Opatov praporščak*
223. Fran Maselj-Podlimbarski: *Gospodin Franjo*

224. Fran Maselj-Podlimbarski: *Gorski potoki*
225. Fran Maselj-Podlimbarski: Iz vojaškega arhiva/Novele in črtice
226. Fran Maselj-Podlimbarski: Tovariš Damjan
227. Ivan Matičič: *Na mrtvi straži*
228. Janez Mencinger: Abaddon
229. Janez Mencinger: Moja hoja na Triglav
230. Fran Milčinski: *Butalci*
231. Fran Milčinski: Drobiž
232. Fran Milčinski: Dvanajst kratkočasnih zgodbic
233. Fran Milčinski: Gospod Fridolin Žolna in njegova družina
234. Fran Milčinski: *Gospodična Mici*
235. Fran Milčinski: Igračke
236. Fran Milčinski: Muhoborci/Domородna povest
237. Fran Milčinski: *Prešernove hlače – Podlistki II. 1925–1932*
238. Fran Milčinski: *Ptički brez gnezda*
239. Fran Milčinski: Resnici na ljubo – Podlistki I. 1922–1924
240. Fran Milčinski: *Skavt Peter*
241. Fran Milčinski: Tokraj in onkraj Sotle in tam preko
242. Fran Milčinski: Zločinci
243. Rado Murnik: Brakada brez braka in druge humoreske
244. Rado Murnik: Indijanci
245. Rado Murnik: *Lepi janičar*
246. Rado Murnik: Nirvana
247. Rado Murnik: *Ženini naše Koprnele*
248. Boris Pahor: *Kres v pristanu*
249. Boris Pahor: *Na sipini*
250. Boris Pahor: *Nekropola*
251. Boris Pahor: *Vila ob jezeru*
252. Jan Plestenjak: *Lovrač*
253. Jan Plestenjak: *Mlinar Bogataj*
254. Ivan Pregelj: Dom gospe matere Serafine
255. Ivan Pregelj: *Mlada Breda*
256. Ivan Pregelj: *Plebanus Joannes*
257. Ivan Pregelj: Štefan Golja in njegovi
258. Ivan Pregelj: *Thabiti Kumi*
259. Ivan Pregelj: *Tolminci*
260. Milan Pugelj: Bela vrana in druge novele (izbor)
261. Milan Pugelj: *Črni panter*

262. Milan Pugelj: Evelina in Lina/Tri novele
263. Milan Pugelj: *Mali ljudje*
264. Milan Pugelj: *Zakonci*
265. Milan Pugelj: Zgodbe o malih ljudeh/Novele – izbor
266. Marijan Pušavec: Zbiralec nasmehov
267. Miha Remec: *Iksion*
268. Miha Remec: *Iksia ali slovo živoistrojnega človeka*
269. Miha Remec: Lovec
270. Miha Remec: Mana
271. Miha Remec: Nečista hči
272. Miha Remec: *Prepoznavanje ali Bele vdove črni čas*
273. Miha Remec: Trapanske kronografije
274. Miha Remec: *Votlina*
275. Miha Remec: Žar ptice
276. Marjan Rožanc: *Ljubezen*
277. Marjan Rožanc: *Pravljica*
278. Fran Saleški Finžgar: Dekla Ančka
279. Fran Saleški Finžgar: *Gospod Hudournik*
280. Fran Saleški Finžgar: Iveri in utrinki
281. Fran Saleški Finžgar: Iz mladih dni/Zgodbe o živalih
282. Fran Saleški Finžgar: Makalonca
283. Fran Saleški Finžgar: Na petelina
284. Fran Saleški Finžgar: Oj, mladost ...
285. Fran Saleški Finžgar: *Pod svobodnim soncem*
286. Fran Saleški Finžgar: Prerokovana
287. Fran Saleški Finžgar: Sama
288. Fran Saleški Finžgar: Strici
289. Ivan Sivec: *Kruh ponoči spi*
290. Ivan Sivec: *Triglavski kralj*
291. Jakob Sket: *Miklova Zala*
292. Josip Stritar: Gospod Mirodolski
293. Josip Stritar: *Rosana*
294. Josip Stritar: Svetinova Metka
295. Josip Stritar: Zorin
296. Rudi Šeligo: *Triptih Agate Schwarzkobler*
297. Gustav Šilih: *Beli dvor*
298. Damijan Šinigoj: *Neizstreljeni naboj*
299. Ivan Tavčar: 4000

- 300. Ivan Tavčar: *Cvetje v jeseni*
- 301. Ivan Tavčar: Grajski pisar
- 302. Ivan Tavčar: *Izza kongresa*
- 303. Ivan Tavčar: Janez Sonce
- 304. Ivan Tavčar: Mrtva srca
- 305. Ivan Tavčar: Otok in Struga
- 306. Ivan Tavčar: V Zali
- 307. Ivan Tavčar: Visoška kronika
- 308. Ivan Tavčar: Vita vitae meae
- 309. Janez Trdina: *Bajke in povesti o Gorjancih*
- 310. Janez Trdina: Dve ljubici
- 311. Janez Trdina: Kranjska jeza in druge črtice in povesti iz narodnega življenja
- 312. Janez Trdina: Moje življenje
- 313. Janez Trdina: Pri pastirjih na Žabjeku
- 314. Janez Trdina: Vinska modrost
- 315. Josip Vandot: *Kekec na hudi poti*
- 316. Josip Vandot: *Kekec na volčji sledi*
- 317. Josip Vandot: *Kekec nad samotnim breznom*
- 318. Josip Vandot: *Roža z Mucne gore*
- 319. Sonja Votolen: *Pravica do sebe*
- 320. Prežihov Voranc: *Samorastniki*
- 321. Iztok Vrhovec: *Modokracija*
- 322. Iztok Vrhovec: *Pust in druge zgodbe*
- 323. Stanko Vuk: Dominik
- 324. Ivan Zorec: *Beli menihi/I. Ustanovitev samostana*
- 325. Ivan Zorec: *Izgnani menihi*
- 326. Ivan Zorec: *Pomenki*
- 327. Ivan Zorec: *Stiški svobodnjak*
- 328. Ivan Zorec: *Stiški tlačan*